1970
RUGPJŪTIS - RUGSĖJAS
— SEPTEMBER
Nr. 7

KARYS

KARYS

1970
Nr. 7 1464)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:

P. PETRUŠAITIS
"Tremties Trimitas"

K. KODATIENĖ
"Šaulė Tremtyje"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"

Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Žvejo laivas Baltijoje ..... *viršelis*

J. Švoba — Aisčiai ir Baltijos pajūrys 193

Ltn. Ramutis — Linkuva - Joniškėlis - Saločiai 201

O. Žadvydas — Šarvuočių Rinktinė 204

B. B. — Karai ir maištai 210

Tremties Trimitas 213

Šaulė Tremtyje 219

Lietuviai Kariai Laisvajame Pasaulyje 221

Kronika 222

ATSTOVAI:

Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — J. STANKŪNAS, Cleveland — F. EIDIMTAS, Los Angeles — O. ŽADVYDAS, Philadelphia — A. IMPOLĖNAS, Australija — V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MASS. — S. J. Minkus
CHICAGO, ILL. — M. Ambraziejus, "Gifts International", "Marginiai", "Parama"
DETROIT, MICH. — V. Perminas
GRAND RAPIDS, MICH. — J. Belinis
KENOSHA, WIS. — B. Juška
LOS ANGELES, CALIF. — V. Prižgintas
NEWARK, N.J. — Kazys Trečiokas
OMAHA, NEBR. — J. Kantanavičius
WOODHAVEN, N.Y. — "Romuva"
WATERBURY, CONN. — "Spauda"

KANADOJE

HAMILTON, ONT. — J. Orvidas
TORONTO, ONT. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius
MONTREAL, QUE. — "Parish Library"

ANGLIJOJE

"DAINORA" — 74 Priory Road, Kew Surrey

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas — 44 Slevin St., Geelong North, 3215, Vic. Australia
L. Vasiliūnas — 3 Wall Street, Norwood 5067

VENEZUELOJE

Kun. A. Perkumas, SDB — Centro Lituano, Plaza Principal de La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A. Subscription $7.00 per year. Single copy 70 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N.Y.

KU biblioteka
093 00523832 5

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 7 (1464) RUGPJŪTIS - RUGSĖJAS - SEPTEMBER 1970

AISČIAI IR BALTIJOS PAJŪRYS

JONAS ŠVOBA

Aisčiai nuo labai senų laikų buvo užėmę didelius plotus pagal Baltijos jūrą, tarp Vyslos, Dauguvos ir Bugo, siekdami Pripetę ir Dnieprą. Devintame amžiuje anglų keliauininkas Vulfstanas pasakojo, kad aisčių žemė buvusi labai didelė, turėjusi daug karalių ir joje buvę daug miestų. Aisčiai nesudarė vienalytės tautos, ar valstybės, jie skirstėsi atskiromis gentimis. Tačiau juos jungė vienoda religija, papročiai ir kalbų panašumas. Vakariniai ir pietiniai aisčiai, pavadinti bendru vardu—Prūsais, Dusburgo kronikos skirstomi į vienuolika giminių bei sričių: Kulmiją ir Pomezaną prie Vyslos, nuo jų į rytus Pogezaną, Varmiją, Natangą ir Sambiją, į pietus nuo Sambijos Bartą, Galindą ir Sūdaviją, prie Kuršių marių Nadraviją ir Skalaviją.[1] Į šiaurę ir rytus nuo vadinamųjų prūsų kilčių gyveno kuršiai, žiemgaliai, latgaliai, sėliai, žemaičiai ir augštaičiai.

Aisčių gyvenamas plotas nebuvo tuščias. Atsirado jame tuštumų tik dėl kelis šimtmečius besitęsiančių naikinamųjų ir žudomųjų karų.[2] Pagal dr. M. Anyso apskaičiavimą vien prūsams priskiriamų vienuolikoje sričių, be Kulmijos, kuri buvo labai sunaikinta, XIII amžiaus pradžioje turėję gyventi apie 600,000 žmonių. Dusburgo kronika tvirtina, kad minėtų šalių tarpe nebuvę nei vienos šalies, kuri karui neturėtų bent 2,000 raitelių ir dar daugiau tūkstančių pėstininkų. Sambija buvusi turtinga ir tirštai gyvenama, galėjusi pristatyti 4,000 raitelių ir 40,000 pėstininkų. Sūduviečiai buvę turtingi ir galingi. Kilmingumu ir dorumu jie viršiję visas gimines. Jie turėję 6,000 raitelių ir beveik nesuskaitomai daug kitų karių. Dr. M. Anyso apskaičiavimu, be Kulmijos, prūsai kartu galėję pastatyti apie 152,000 karių.[3] Sprendžiant iš karų su kaimynais ir likusios kitos aisčių kiltys negalėjo būti silpnesnės. Todėl, galima sakyti, kad buvo visiškai natūralus pagrindas tame plote pagal Baltijos jūrą išaugti keletos dešimčių milijonų aisčių, kurios nors stipresnės kilties vardu, tautai ir valstybei. Aisčių silpnybė buvo ta, kad jie nesudarė bendros vieningos jėgos savo gynybai XIII amžiaus pradžioje, kai juos pradėjo smarkiai pulti Kryžiaus karų išjudinta Europa. Nebepagrindo vokiečių istorikai vienbalsiai sako, kad Ordinas niekuomet nebūtų įsigalėjęs prūsų šalyje, jeigu visos giminės kartu būtų stojusios į kovą prieš įsiveržėlius.[3a]

Aisčiai buvo apsupti jau apsikrikštijusių kaimynų, kurių kiekvienas norėjo krikštyti pagonis ir kartu pavergti juos. Dažni slavų ir kitų krikščionių puolimai, plėšimai, turto grobimai ir žmonių žudymai, šiuos ramius ir gero būdo žmones padarė žiauriais kovotojais už savo laisvę, žemę, vaikus, žmonas ir turtą. Toki karai juos atbaidė nuo krikščionių mokslo. Jie nematė kitokios krikščionybės, kaip tik surištos su vergija. Todėl jie jautė degančią neapykantą krikščioniui kareiviui ir to mokslo apaštalams. O sau drąsos kovai už laisvę ir gimtąjį kraštą jie sėmėsi savo Ramovėse, garbindami savo prigimties dievus.[4]

VOKIEČIŲ ORDINAI AISČIŲ ŽEMĖSE

Prieš savo kaimynus aisčiai galėjo atsilaikyti ir jiems už nuoskaudas tuo pačiu atsilyginti, toli įsiveržDami į priešų žemes. Tik kada krikščioniškoji Europa, pralaimėjusi Kryžiaus karus Šventojoje Žemėje, atsisuko visu savo Kryžiaus karų svoriu, vadovaujama vokiečių, prieš aisčius, tai jau kova buvo, toli gražu, nelygi.

Pirmieji vokiečių pirkliai ir misijonieriai atsibastė į Padauguvį, į lybių žemę. XIII amžiaus pačioje pradžioje jie, Kryžiaus karų pavyzdžiu, sudarė čia vokišką vienuolių karių broliją, dažniausiai vadinamą Livonijos ordinu arba kalavijuočiais. Jų tikslas buvo iš apsikrikštijusių aisčių giminių, lybių ir estų sudaryti vokiečių valstybę.

Kuršių mariose aušta

Nuo pat pradžių Livonijos vyskupas ir Ordinas gaudavo nuolatinę paramą iš vokiškų kraštų vokiškai valstybei kurti Padauguvyje. Pirmieji buvo palaužti lybiai. Kuršiai, žiemgaliai ir latgaliai stipriau laikėsi, gaudami paramos iš žemaičių ir lietuvių. Ordino magistras Volkevinas nusprendė suduoti mirtiną smūgį žemaičiams ir lietuviams. Popiežius Grigalius IX, 1236-II-19 bule, paskelbė visoje šiaurės Vokietijoje Kryžiaus karą prieš pagonis lietuvius. Skelbtas Kryžiaus karas turėjo didelį pasisekimą. Eiliuotoji Livonijos kronika sako, kad kryžininkų susirinko labai daug. Pats Ordinas pasikvietė dar rusų talkon[6] ir vietinių paėmė. Didžiulė kryžininkų kariuomenė, vedama paties magistro Volkevino, įsiveržė į Žemaitiją ir teriojo kraštą. 1236-IX-22 ties Saule, ar Šiauliais, pastojo kelią įsibrovėliams žemaičiai su lietuviais. Čia ištiko skaudus smūgis ne žemaičius su lietuviais, kaip buvo norėta kryžininkų, bet patį Ordiną ir visus kryžininkus. Po to, Livonijos ordinas nebelindo Žemaitijon nei Lietuvon ilgesnį laiką. Ir pats, atsidūręs dideliame pavojuje, pasidavė kitam Vokiečių ordinui, kryžiuočiams, jau kovojantiems Pavyslyje su aisčiais — prūsais.

Kryžiuočių ordinas turėjo gerą organizaciją ir puikų patyrimą Kryžiaus karuose. Pačioje Vokietijoje jis buvo labai augštai vertinamas, nes buvo laikomas geriausia organizacija priimti į savo tarpą kilmingųjų vokiečių jaunuolius, kurie nepaveldėjo sostų, nei žemių savo kraštuose ir todėl ieškojo užsiėmimo ir laimės svetur. Ordinui buvo duodamos didelės donacijos valdovų ir privačių asmenų. Tuo būdu Ordinas tapo turtingiausia ir žymiausia organizacija Vokietijoje, kuri galėjo vesti ilgamečius karus Šventojoje Žemėje, Prūsijoje ir vėliau su Lietuva.

Kryžiuočiai atsikėlė į Pavyslį 1230 m. ir pasistatė Vogelsango pilaitę. Kitais metais jau kitoje pusėje Vyslos, Prūsijos Kulmijoje, pasistatė Torūnės pilį, iš kurios ir pradėjo planingą, atkaklų, viduramžių krikščioniškosios Europos Kryžiaus karų fanatiško pobūdžio, viską naikinantį ir žudantį karą prieš Prūsus. O, prie viso to, dar reikia pridėti ir Vokiškąjį imperializmą ir teutoniškąjį žiaurumą. Jokio pasigailėjimo prūsams nebuvo nei iš vienuolių riterių kryžiuočių pusės nei iš ateinančių jiem pagelbininkų kryžininkų pusės. Pagal kryžiuočių Dusburgo kroniką, Vokiečių riterių ordino karas su Prūsais buvo "Šventas karas", vedamas garbei ir Romos Bažnyčios šlovei. Ordino priešai buvo Dievo priešai. Kronikininkas nepripažįsta pagonims teisės kovoti už savo laisvę. Jo nuomone jie visi yra tik velnio įrankis, Belialo vaikai, kurie turi būti priversti krikštytis, arba turi būti sunaikinami. Tačiau, ir jis negalėjo prūsams prikišti bailumo. Jie buvo rimti priešai, kurie pajėgdavo sunaikinti atskiras Ordino kariuomenes. Jie turėjo neblogų įtvirtinimų ir pilių. Ordinas jų pilių imti, ar griauti eidavo labai atsargiai, nes paimti ar sugriauti tekdavo dažnai kryžiuočiams daug kraujo pralieti. Ordinas atsinešė Kryžiaus karuose gerai išbandytą karo taktiką. Bet ir prūsai turėjo neblogą savo karo taktiką, išbandytą karuose su kaimynais. Todėl karas kryžiuočiams Prūsijoje nebuvo lengvas ir trumpas.

Prūsai kulmiečiai prieš kryžiuočių Torūnės

pilį pastatė tris sutvirtinimus, iš kurių pradėjo kovą su įsiveržėliais. Kulmija buvo stipriai apnaikinta mozūrų, todėl kulmiečių jėgos buvo silpnokos. Vokiečių ordinas paėmė kulmiečių Rogavos pilį. Suimtas pillies gynėjas, už gyvybės dovanojimą, išdavė kitas dvi. Paimtos pilys buvo sugriautos, o gynėjai užmušti. Popiežius Grigalius IX tuojau paskelbė prieš prūsus Pirmąjį Kryžiaus karą. 1232 m. atvyko Ordinui į pagalbą Magdeburgo margrafas, vėliau prisidėjo Vroclavo kunigaikštis, Mozūrų Konradas, Lenkijos Vladislavas ir Pamarėlių kunigaikštis Svantepolkas. Tuo būdu, Ordio kariuomenės susidarė 40,000 ginkluotų vyrų. Prieš vykdami į žygį kryžininkai statėsi ir taisė pilis. Tas parodo, kaip Ordinas atsargiai žengė pirmuosius žingsnius į Prūsiją. Nors kulmiečiai, savo rikių vedami narsiai gynėsi, bet negalėdami daug didesnei jėgai atsispirti, sutiko pasiduoti ir krikštytis. Ordinas laikėsi naikinimo politikos: užpultuosius įbauginti, sudeginti jų turtus, naikinti laukus ir derlių, kad būtų atimtos prasimaitinimo galimybės. Kas pagaunamas su ginklu rankose, vietoje nužudomas. Visuose savo užkariavimuose Ordinas buvęs priverstas išnaikinti didžiausią gyventojų dalį.[8a] Sunaikintą Kulmiją Ordinas tuojau kolonizavo vokiečiais. Patys kulmiečiai buvo paversti Ordino ir kolonistų vokiečių baudžiauninkais.[8]

Iš Kulmijos (1233 m.) Ordinas su didele kariuomene traukė pagal Vyslą, šiaurėn į Pomezanų žemę. Prie Sirgūnės upės įvyko didelis mūšis. Pomezanai drąsiai kovėsi, bet ir traukėsi. Pamarėlių kunigaikštis Svantepolkas, pažindamas prūsų karo taktiką, pastojo kelią jiem trauktis. Tada, sako, įvykusios didelės skerdynės. Esą, prūsų žuvę 5,000. Sunaikinus pagrindines pomezanų jėgas, didelė krašto dalis liko atvira priešui. Ordinas patraukė toliau į šiaurę, kur gyveno geri kariautojai. Juos puolė Misnijos margrafo kariuomenė, Ordino talkininkė. Pati šalis buvo puolama, grobiant ir deginant turtą ir praliejant daug pagoniško kraujo. Pomezanai, atsikeršydami Pamarėlių Svantepolkui, surinkę kariuomenę, netikėtai įsiveržė į Pamarėlius, pakeliui viską naikindami, pasiekė Olivos vienuolyną, užmušė kelis riterius brolius, padegė vienuolyną ir pasitraukė. Tačiau, po visų tų kovų pomezanai tiek nusilpo, jog pasidavė Ordinui ir tikybai.[9]

Kritus Pomezanijai, Ordinas Pogezanų žemėje pasistatė Elbingo pilį prie Drusnos ežero. Apie kovas su pogezanais Dusburgo kronika sako: "Dar daug kovų buvo kovota su pogezanais, ir niekas negali pilnai jų aprašyti arba atpasakoti." Kadangi pogezanai negalėjo atlaikyti Ordino puolimų, jie davė įkaitų, priėmė tikėjimą ir pasidavė Ordino broliams. [10]

1238 m. Ordinas jau lenda į Varmiją. Ordino magistras Balkas, su nemažu skaičiumi kariuomenės, Aisčių marėmis išplaukė į rytus. Išlipę į krantą, pamatė kryžiuočiai varmiečių Honedos pilį, bet bijodami ją pulti, pradėjo plėšti apylinkę. Varmiečiai visus plėšikus išžudė. Tik magistrui, su pasilikusiais valtyse, pasisekė passprukti. Magistras, po kiek laiko,grįžo su didesne jėga ir apgulė Honedos pilį. Dėl pilies

Baltijos krantai prie Nidos

ėjo labai žiauri kova. Tik vieno išdaviko pagalba Ordinui pasisekė pilį paimti. Dalis žmonių buvo paimta į nelaisvę, dalis užmušta. Ordinas pilį kiek pataisė, įvedė savo įgulą ir pavadino ją Balga. Ordinas arti Balgos, buvusios Honedos, pastatė kitą pilį ir paliko joje daug karių. Bet varmiečiai ją paėmė ir sudegino, joje buvę riteriai ir kariai buvo užmušti. Tada varmiečiai netoli Balgos pasistatė dvi savo pilis, siekdami Balgos įgulą badu išmarinti. Kryžiuočiai gi, prieš varmiečių Skrandos pilį pastatė savo Snickenbergo pilį ir tuo būdu pralaužė Balgos apsupimo žiedą ir taip išsilaikė. Nežiūrint visų Ordino pastangų, Balgos pilis buvo sunkioje būklėje. Ordino jėgos buvo per mažos sunaikinti varmiečius, tačiau ir varmiečiai neįstengė išvyti priešo. Ordinas šaukėsi vokiškų kraštų pagelbos. Jo šauksmai neliko be atgarsio. Be pertraukos atvykdavo naujų, kovai gerai pasirengusių, vyrų. Bet ir prūsai sujudo. Pagal kroniką, iš prūsų pilių žygiavo dideli pulkai. Varmiečiams ėjo į pagalbą natangai ir bartai. Ordinas tos karinės padėties buvęs labai sujaudintas. Tuo kritišku Ordinui metu, 1239 m., atėjo į pagalbą Brunsviko hercogas su dideliu skaičiumi pilgrimų kryžininkų ir didele maisto atsarga. Įvyko didelis mūšis prie Balgos. Ordinui ir hercogui padėjo vienas išdavikas, kuris turėjęs savųjų didelį pasitikėjimą. Jis savuosius taip suklaidinęs, kad ties Balga varmiečių ir jų sąjungininkų didelė kariuomenės dalis buvo sunaikinta. Tai buvo varmiečių ir jų sąjungininkų lemiamas pralaimėjimas. Ordinas ir hercogas galėjo beveik nekliudomi naikinti kraštą, griauti pilis ir įtvirtinimus, statyti savąsias, vergti žmones ir kolonizuoti kraštą, kaip kad Kulmijoje padarė. Taip maždaug, per dešimtį metų beveik pusė Prūsijos buvo Ordino pavergta.[11]

PRŪSŲ SUKILIMAI

Pavergti prūsai, spaudžiami griežto reikalavimo mokėti iki tol jiem nežinomas dešimtines ir verčiami eiti Ordinui pilių statyti, jautė didelę neapykantą pavergėjams. Pavergti prūsai 1242 m. sukilo ir sudarė sąjungą su Pamarėlių kunigaikščiu Svantepolku, kuris prieš devynerius metus buvo padėjęs Ordiui sumušti prūsus pomezanus ties Sirgūne. Prūsai užvaldė visas Ordino pilis, išskyrus tik Elbingą, Balgą ir tris Kulmijoje. Jie žudė visus krikščionis atvykusius iš Vokietijos, jų moteris ir vaikus ėmė nelaisvėn.[12] Popiežius Inocentas IV, 1245 m. gegužės 19 d. bule, paskelbė Kryžiaus karą visoje Europoje prieš Prūsus ir Pamarėlių Svantepolką.[13] Popiežiaus paraginti kryžininkų pulkai be pertraukos slinko Ordinui į pagalbą. Svantepolkas buvo priverstas nutraukti sąjungą su prūsais, o prūsai po septynerių metų karo turėjo pasiduoti Ordinui Christburgo sutartimi (1249 m.). Bet nei Ordinas nei prūsai taikos nesilaikė. Popiežius pakartotinai skelbė Kryžiaus karus Ordino pagalbai.[14]

Jau 1253 m. iš Balgos kryžiuočiai pamariais traukė per Sambiją, viską naikindami ir plėšdami. Bet įsiveržėliai sambiečių buvo visiškai sunaikinti.[15] Po poros metų (1255 m.) Ordinui į pagalbą atėjo Čekų karalius Otokaras II su didžiule kariuomene iš Austrijos, Bohemijos ir Moravijos. Prie jo dar prisdėjo Brandenburgo, Saksonijos, Misnijos, Turingijos ir Reino kraštų valdovai. Karalius Otokaras II, didelės jungtinės kryžininkų kariuomenės vadas, įsiveržė į Sambiją, žygiavo nuo vienos apylinkės ligi kitos, viską naikindamas, degindamas, niekam nejausdamas jokio pasigailėjimo. Sambiečiai buvo užklupti labai netikėtai ir nepasiruošę prieš tokią ddžiulę karuomenę atsispirti, todėl pasiduodavo. Karalius tik šiek tiek rodęs malonės tiems, kurie reiškė norą pasiduoti ir krikštytis. Visiems kitiems, ypač senosios tikybos dvasininkams, nebuvo jokio pasigailėjimo, jie visi turėjo mirti. Pagal Dusburgo kroniką Kaimo (Caym) apylinkėje stovėjusi svarbiausia Prūsų Ramovė, kurios krivis buvęs taip pat galingas, kaip popiežius Romoje. Karalius šią šventovę sunaikinęs, o jos krivis Mangolas buvęs sukapotas į gabalus. Taip Sambija trumpu laiku buvo parblokšta. Karalius išvykdamas paliko Ordinui stambią sumą pinigų piliai pastatyti, iš kurios Sambija būtų suvaldyta.[16] Tokiu būdu, karaliaus garbei buvo pastatytas Karaliaučius.

Ordiną sekė laimėjimai vienas po kito. Lietuvoje 1249-50 m. Mindaugas sunkiai kovojo su priešų susidariusia koalicija, į kurią buvo įsijungęs ir Livonijos ordinas. Mindaugas, norėdamas savo stipriausią priešą Ordiną atitraukti iš koalicijos, pažadėjo krikštytis ir perleisti Ordinui dalį Žemaičių. Jau 1250 m. Livonijos ordinas prislinko prie Kuršių marių ir sugriovė žemaičių Klaipėdos pilį. Po poros metų jos vietoje pasistatė Muemmelburgo pilį.[17] Tuo būdu, abi Ordino šakos artėjo viena prie kitos. Žemaičiai su sambais kartu tuojau puolė Muemmelburgą, bet jo paimti neįstengė. Nors žemaičiai Mindaugo buvo perleisti Livonijos ordinui, bet jie nepasidavė ir toliau kariavo su Ordinu, kaip kariavę. Vado Alimano [18] vedami įvykdė sekmingą žygį 1256 m. į Kuršių žemę, o sekančiais metais stipriai sukūlė vokiečius prie Klaipėdos. Abi Ordino šakos bendrai statėsi prie Nemuno Jurbarko pilį ir ruošėsi suduoti lemiamą smūgį žemaičiams. Į Livoniją plaukė piligrimai, kariai, riteriai. Ordinas telkė kuršius ir estus į savo kariuomenę. Atėjo su didele kariuomene kryžiuočiai. 1260 m. liepos men. 13 d. ta didžiulė abiejų

ordinų kariuomenė, kuršių žemėje prie Durbės ežero, žemaičių ir lietuvių buvo visiškai sunaikinta. Tai buvo triuškinantis smūgis abiem ordinam. Žuvo Livonijos ordino magistras, kryžiuočių maršalka, 150 riterų, didžiausia dalis danų pagelbinės kariuomenės su jos vadu hercogu Karoliu ir jo palydovais. Tik 14 riterių pateko nelaisven. Kitų, žuvusių buvę tiek daug, jog nežinomas jų skaičius, aiškina Dusburgo kronika. Jie buvę taip įbauginti, kad užtekę trijų ar keturių žemaičių šimtui bėgančių kryžininkų vytis. Laimėtojai paėmė daug arklių ir ginklų. Kuršiai ir žiemgaliai tuojau atsimetė nuo Livonijos ordino.[19]

Nuo Durbes parbėgę Ordino kariuomenės talkininkai prūsai paskleidė žinią apie Ordino katastrofą. Tuojaus po kraštą pasklido pasiuntiniai kviesdami vyrus rinktis sukiliman prieš Ordiną. Sukilimo branduolį sudarė varmiečiai, pogezanai, natangai ir bartai. Kiekviena kiltis rinkosi sau vadą. Natangų buvo Herkus Mantas, varmiečių — Golpas, bartų — Divanas, pogezanų — Auktumas. Kaip buvo sutarta, prūsai 1260 m. rugsėjo mėn. 20 dieną pradėjo žudyti ir vesti nelaisvėn nesuspėjusius pasislėpti vokiečius ir jų šalininkus. Jie puolė ir draskė bažnyčias, kunigų dalis buvo iššudyta; kovojama buvo prieš viską, ką Ordinas buvo atnešęs. Ordino pilys krito viena po kitos. Prūsams nepavykdavo apsupti ir ilgu apgulimu paimti tokių pilių, kurios turėjo priėjimą prie vandens. Todėl keturios pilys liko nepaimtos: Elbingas, Balga, Karaliaučius ir Vėluva. Šiaip, Ordinas Prūsuose buvo visiškai parblokštas. Prūsai kariavo visiškai tokiais pat ginklais kaip ir vokiečiai, nes jų gaudavo iš Švedijos. 1261 m. sausio 21 d. Herkaus Manto vadovaujami natangai Pakarviuose, Aistmarių krante, į pietus nuo Karaliaučiaus, sumušė Vestfalijos kryžininkų kariuomenę, kur žuvo pats vadas drauge su Ordino riteriais ir daug kryžininkų. Tais metais atėjo prūsams pagalba iš Žemaičių kai kunigaikštis Treniota nusiaubė Kulmiją ir Pomezaniją, Mindaugo žentas Švarnas — Mozūrus. Didelį žygį padarė iki pat Torūnes ir Kulmo, Skomanto sūduviai. Nebematyti Lietuvos pagalbos, nes Lietuvoje kilo suirutė Mindaugą nužudžius. Didelis buvo Herkaus Manto laimėjimas kai jis, 1263 m. pavasarį, grįždamas iš Pavyslio su dideliu grobiu, susitiko prie Lėbavos Ordino magistrą Helmerichą. Lėbavos kautynėse, kurias Dusburgo kronika laiko didesnėm už Durbės mūšį, žuvo pats magistras ir didelė dalis jo kariuomenės. Tais metais natangai paėmė Kreuzburgo pilį, kurią laikė apgulę trejus metus. Kai įgula bandė pabėgti, visa buvo iššudyta įnirtusių prūsų. Tuo metu ir Karaliaučius vos nekrito. Narsusis Nalubas sekmingai kovojo, sudegindamas beaugantį Karaliaučiaus miestą. Nalubas, netekęs savo žmonos ir vaikų, savo sieloje našiojo laisvę ir norėjo ją išsaugoti savo tautai. Prūsai visaip stengėsi įveikti Karaliaučiaus pilies mūrus. Būdami patyrę kariai ir sumanūs vyrai, jie savo laivais uždarė Priegliaus žiotis, kad kryžiuočiai su maistu neįplauktų. Paskui, per Prieglių pastatė tiltą su apsaugos bokštais. Tik kai Ordinas iš Vokiečių imperijos sulaukė stiprios

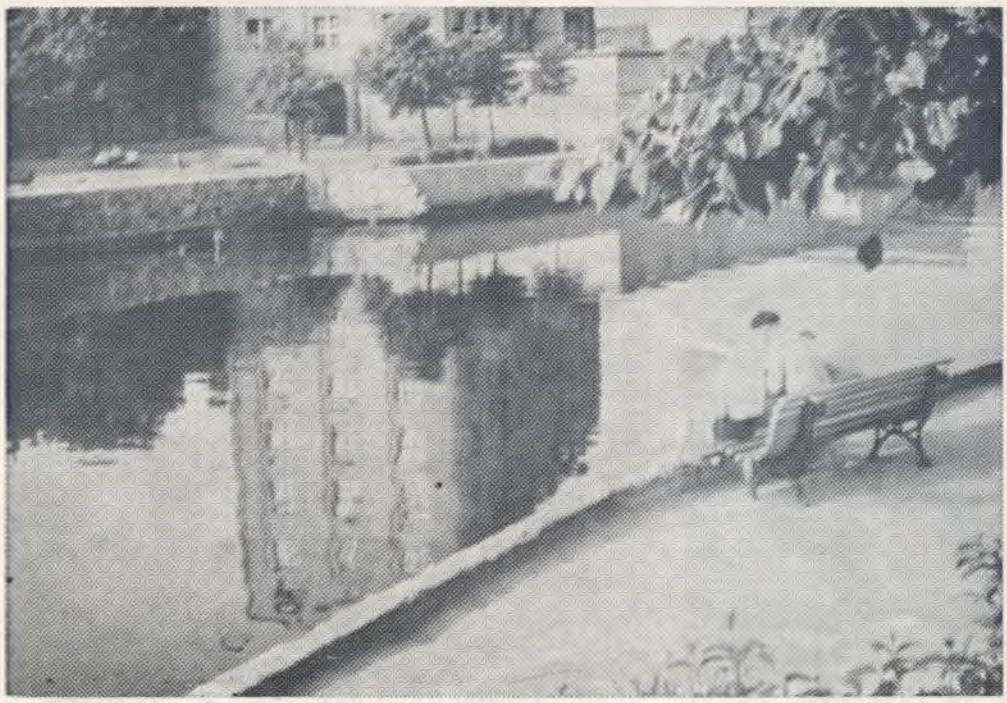

Ant Danės kranto, Klaipėdoje

kryžininkų kariuomenės, sambiečiai turėjo nutraukti Karaliaučiams apgulimą ir buvo sumušti. Nuo 1264 m. kryžiuočiai pradėjo atsigauti. Romos kūrija išvystė nepaprastai didelę akciją. Per visą Vakarų Europą ėjo Kryžiaus karo į Prūsiją šauksmas. Vokietijos ir Skandinavijos vyskupams buvo siunčiamos popiežiaus bulės viena po kitos. Domininkonai, pranciškonai ir eilė augštų bažnyčios dignitorių buvo įtraukta į stiprią veiklą skelbiant Kryžiaus karus prieš prūsus. Popiežius Urbonas IV, suteikdamas kryžininkams, vykstantiems į Prūsiją, tokias pat malones ir atlaidus, kaip vykstantiems į tolimąją Palestiną, norėjo padidinti Ordino kariautojų skaičių. Toji Kryžiaus karų akcija Ordinui davė labai gerus vaisius. Gi, prūsai iš niekur nebegavo pagalbos. Lietuvoje po Mindaugo nužudymo žuvo vienas po kito net keturi valdovai. To sąmyšio metu Lietuvai reikėjo grumtis su atsigaunančiu Livonijos ordinu ir gintis nuo totorių. Tuo tarpu Ordinui ėjo talkon su pulkais kunigaikščiai, grafai, žymūs riteriai, su jais pamaldžių piligrimų ir avantūristų būriai. Sambijai kritus, dar smarkiai kovojo pogezanai, natangai ir varmiečiai. Bet bendrai Prūsai jau buvo išvarginti, kraštas silpo. Vienas po kito žuvo ir jos vadai. Prūsai atliko daug atskirų svarbių žygių, bet nesant bendro fronto, Ordinui vis pasisekdavo pralįsti ir susirasti bendradarbių ir išdavikų iš pačių prūsų tarpo. 1274 m. paskutinieji buvo įveikti pogezanai. Dar truko devyneri metai, kol Ordinas nukariavo Sūduvius, Nadravus ir Skalvius. Dalį Sūdavijos ir Galindos užgrobė mozūrai ir lenkai.[20]

Nelaiminga sukilimo pabaiga prūsams reiškė patekimą į visiškai beteisę padėtį. Jie buvo paversti beteisiais vokiečių baudžiauninkais. Daugelis jų buvo išvaryti iš namų ir žemių ir

Gintaro rinkėjai

išgrūsti į sunaikintas apytuštes sritis. Prūsų tauta buvo pasmerkta skurdžiam likimui. Viską užgrobė atėjūnai kolonistai. Tačiau šis paskutinysis prūsų karas su Ordinu, kuris tęsėsi nuo 1260 m. ligi 1283 m., tai yra ištisus 23 metus, turėjo labai didelės reikšmės ir lemiamų pasekmių Lietuvos valstybei. Po Mindaugo nužudymo, dėl kilusių neramumų, Lietuva buvo labai nusilpnėjusi. Todėl Lietuvos ateičiai buvo labai reikšminga, kad vokiečių kryžiuočių Ordinui karai su prūsais daugiau kaip dvidešimt metų neleido savo kovos fronto perkelti prie Nemuno krantų. Kada Ordinas priėjo Nemuną Lietuva jau buvo patekusi į stipresnių valdovų, Traidenio ir Vytenio, rankas ir galėjo vesti sėkmingas kovas ir su visu Ordinu.[21]

LIETUVOS KARAI SU KRYŽIUOČIAIS

Dusburgo kronikoje prie 1283 metų stambiomis raidėmis užrašyta, kad pasibaigė karas su prūsais ir prasidėjo su lietuviais.[22] Vytenio ir Gedimino laikais jau vyko kasmetiniai reguliarūs kryžiuočių puldinėjimai į Lietuvą. Per visą XIV šimtmetį Ordinas stengėsi smelktis tolyn Lietuvon statydamas pagal Nemuną vis naujų pilių, kurias lietuviai griaudavo su dideliu įnirtumu. Ordinas ir vėl jas atstatydavo. Ordinas buvo užsispyręs abi savo šakas sujungti sauszemiu per Žemaičius, todėl ėjo aršios kovos dėl Žemaičių pajūrio.

Nukariautose žemėse Ordinas vedė pavyzdingą administraciją, viską monopolizuodamas į savo rankas. Visą kraštą aptraukė tankiu pilių su vienuolynais tinklu. Su tokia kariniai ir ūkiškai stipria valstybe, kuri dar gaudavo nuolatinę paramą iš visos krikščioniškosios Vakarų Europos, Lietuva turėjo vesti ilgą ir įtemptą karą nuo Traidenio ligi Vytauto laikų. Abi Ordino dalys, bekariaudamos su Lietuva, turėdavo daug nuostolių ir pavargo. Tačiau jos galėjo laikytis, nes jas, ypač XIV amžiuje, stipriai palaikė popiežius, skelbdamas Kryžiaus karus prieš Lietuvą, ir imperatorius Vokietijoje. Iš Reino krašto, Turingijos, Vestfalijos, Švabijos, Austrijos ir kitų kraštų į Kryžiuočių Ordiną stodavo kilmingųjų sūnūs, o jų giminės ir būriai riterių su palydovais vykdavo į Prūsus, kad iš čia, riterių vadovaujami, atliktų nuolatinius žygius į pagonių lietuvių žemę, ir ten po siaubimų ir naikinimų "knappai" būtų iškilmingai pakelti į riterius.

Šiai sunkiai kovai Lietuva turūjo įtempti visas savo jėgas. Daug gynėjų ir darbo rankų reikėjo skirti visu Panemuniu išstatytoms pilims ir vakarų Lietuvai ginti. Taip pat reikėjo Lietuvai nemaža jėgų, energijos ir sumanumo panaudoti ekspansijai į Rytus, iš kur buvo galimumo papildyti savuosius išteklius ir susidaryti sauges-

nį užnugarį. Iš kartos į kartą ėjusios nuolatinės kovos su vokiškaisiais ordinais (XII-XV a.) nukreipė Lietuvos kultūrą karine kryptimi ir sutrukdė aisčiams laiku veikliai įsijungti į Vakarų Europos kylančios kultūros srovę.[23]

Lietuvos politika buvo susikristalizavusi per šimtmečius, būtent: kaip įmanoma ginti Lietuvos vakarines sienas ir veržtis į rytų plotus. Aisčių žemes Lietuvos valdovai laikė savomis, tik iš jų išplėštomis. Tą politiką aiškiai išreiškė Algirdas su Kęstučiu, vesdami derybas dėl krikšto su imperatoriumi Karoliu IV. Už krikštą jų buvo reikalaujama: 1. visos sritys, kuriose gyvena lietuviai, turi būti sujungtos į Lietuvos valdovų rankas; 2. Ordinas turi būti perkeltas iš Baltijos pajūrio į stepes kovai su totoriais; 3. Vakarai nekliudo Lietuvai užvaldyti visas gyvenamas žemes. Lietuvos vakarinė siena turėjo prasidėti nuo Mozūrų, eiti Alnos upe, paskui Priegliumi ligi Aistmarių, Baltijos jūra ligi Dauguvos, o toliau Dauguva į rytus. Tuo būdu, Lietuvai turėjo tekti visi Rytprūsiai su Karaliaučiumi. Algirdo norėta įkurti Lietuvos imperiją rytų Europos lygumoje su vyraujačiu joje lietuvių elementu[24]

Vytautas Ordino maršalkai pareiškė: "Prūsai taip pat yra buvusi mano protėvių žemė, ir aš reikalausiu jų iki pat Osos, nes tai mano tėvų palikimas".[25] Tai apimtų plotus, beveik, iki Vyslos.

Po Žalgirio mūšio ir 1411 m. Torno taikos Vytautui buvo aišku, kad Ordiną galima įveikti tik jo paties metodais, statant savas stiprias pilis, siekiant galutinai užimti Lietuvai visas žemes iki Karaliaučiaus ir tą pilį padaryti Lietuvos priekine tvirtove prieš vokiečius. Ragainės kryžiučių komtūras savo raporte į Marienburgą 1412 m. praneša, jog Vytautas pats nurodęs vietoves, kur turės būti pastatytos naujos lietuvių pilys Nemuno pakraščiuose ir kad Veliuona būsianti bazė lietuvių puolimui, siekiančiam užimti visą kraštą nuo Ragainės ligi Karaliaučiaus[26]

Po ilgų ir sunkių derybų ir karinių veiksmų, 1422 m. Melno sutartimi Vytautas galutinai atgavo Žemaičius, kairiąją Nemuno pusę su šiauriniais sūduviais, bet turėjo užleisti Ordinui Nemuno žiotis su Klaipėda, nors dėl to Vytautas smarkiai kovojo. Tačiau ir Ordinas šia sutartimi buvo labai nepatenkintas, nes Žemaičiai prie Palangos ir Šventosios negailestingai skėlė Ordino žemes į dvi dalis Livoniją ir Prūsiją. Tas turėjo didelės reikšmės latviams, nes jų neištiko Prūsų likimas. Vytautas buvo daręs daug sutarčių su Ordinu. tai ir į tą sutartį negalėjo būti žiūrima, kaip į amžiną. Tačiau, po Vytauto mirties jo įpėdinių Jogailaičių buvo pamiršti Lietuvos ankstyvesniųjų valdovų planai prie Baltijos jūros. Todėl ta Vytauto su Ordinu nustatytoji siena išsilaikė net 500 metų.[27]

R. Antinis, Eglė žalčių karalienė

KLAIPĖDOS ATVADAVIMAS

Tik 1919 m. Versalio sutartimi Lietuvos Nemuno žemupys su Klaipėda buvo Santarvės valstybių atskirtas nuo Vokietijos, kaip daugiausia lietuvių gyvenamas kraštas. Lenkų delegacijos Taikos konferencijoje pirmininkas Paderevskis gyrėsi, jog Klaipėdos kraštas buvęs atskirtas nuo Vokietijos jo pasiūlymu. Esą, Klaipėda turėjusi tekti Lietuvai .... todėl, kad pati Lietuva taptų būsimos Lenkijos sudėtine dalimi.[28] Prancūzai visur rėmė lenkų politiką, nes jų planas buvo sudaryti didelę Lenkiją, kaip būsimą sąjungininką prieš Vokietiją. Lietuvių delegacija, dėl lenkų intrigų ir melų, net nebuvo įsileista į Taikos Konferenciją, bet vis dėl to ji rado būdus savo interesus ginti. Santarvės Valstybės Klaipėdos kraštą laikinai valdyti paskyrė Prancūzijai. Klaipėdos perdavimas Lietuvai pakibo

ore. Vietos vokietininkai pradėjo planuoti Klaipėdos kraštą padaryti laisva sritimi — "Freistatu". Ta idėja patiko ir lenkams su prancūzais, nes jiems atrodė tuo keliu lengviau būsią šią sritį sau gauti. Lenkų, prancūzų ir vokietininkų pradėta aktyviai veikti šia kryptimi. Lietuviams pasidarė visiškai aišku, kad Klaipėdos, vienintėlio Lietuvos uosto, ir Nemuno žiočių niekas geruoju Lietuvai neatiduos, kad liko vienintėlis kelias patiems ginklu pasiimti. Sujudo Lietuvos vyriausybė, Šaulių sąjunga, kariai ir visuomenė. Iš Klaipėdos krašto lietuvių susidarė Klaipėdos Krašto Gelbėjimo Komitetas, kuris 1923 m. sausio mėn. 9 dieną Šilutėje paskelbė, jog jis perima Klaipėdos krašto valdžią ir paveda Erdmonui Simonaičiui sudaryti naują direktoriją. Karinių jėgų vadu paskyrė Joną Budrį. Tai buvo aiškus paskelbimas sukilimo prieš prancūzų sudarytą Klaipėdos krašto vokišką valdžią. Iš Lietuvos skubėjo vaduoti Klaipėdos šauliai, kariai ir moksleiviai. 1923 metų sausio mėn. 15 dieną Klaipėda buvo lietuvių sukilėlių užimta.[29] Tuo būdu, po kelių šimtų metų lietuviai įvykdė nors mažą dalelytę Algirdo ir Vytauto planų Baltijos pajūryje, atgaudami atgimstančiai Lietuvai Nemuno žiotis su senąją žemaičių Klaipėda. Tokiu būdu į pačių aisčių valdžios rankas pateko Baltijos pajūris, visas nuo Nemuno ligi Dauguvos. Tik labai gaila, kad ir dvidešimtame šimtmetyje Pabaltijo nedidelės tautos nesugebėjo bendrai veikti ir sudaryti didesnės vieningos jėgos bendram savo gyvybinių interesų gynimui. Dr. Z. Ivinskis, rašydamas apie Lietuvos santykius su Sovietija, sako: "Ji sutrukdė Pabaltijo valstybių politinę konsolidaciją, gal net tokią Entante Cordiale, kuri būtų reiškusi militarines konvencijas su bendra karo vadovybę su apie 600,000 vyrų po ginklu." Toliau jis sako: "Juk Pabaltijo valstybių tragedijoje, išryškėjo estų - latvių - lietuvių tarpusavių santykių nedovanotina klaida."[30]

Daug vargo Lietuva turėjo, kol buvo sudaryta Klaipėdos konvencija, nes santarvininkų, ypač prancūzų, vis norėta per Klaipėdą prispausti Lietuvą užmegsti su Lenkija artimesnius santykius. Kad pati konvencija išėjo nepalanki lietuviams, turime "dėkoti" lenkams. Vokietijoje įsigalėjus nacių režimui, pasijuto vokiečių nacių žalinga veikla Lietuvos atžvilgiu ir Klaipėdos krašte. Tada vėl lietuviai jautriai susirūpino savo pajūrio likimu. Tas pasireiškė jūros propagavimu, rengiant Jūros dienas. Tarsi, norėta visiem pasakyti, kad mes savo jūros lengvai neatiduosime. Pirmoji plačiu mastu per visą kraštą tokia jūros diena buvo surengta 1934 metais. Ta šventė buvo švenčiama visoje Lietuvoje didesniuose centruose. Vykdavo šaulių, visuomenės ir kariuomenės paradai, pamaldos, pritaikintos prakalbos, vaidinimai ir t.t. Didžiausia šventė buvo pačioje Klaipėdoje. Į Klaipėdą suvažiavo apie 60,000 žmonių, ir iškilmės tęsėsi tris dienas (VIII. 11-13). Kalbėjo didžiulėms minioms pats Prezidentas Antanas Smetona, Martynas Jankus ir kiti žymūs asmenys. Ta proga buvo išleisti įvairūs leidiniai. Paskatintas dėmesys jūrai. Susilaukė visuotino dėmesio jau pradėtas ugdyti prekybinis laivynas.[31] To judėjimo metu už jūrą, 1934 metais, Klaipėdoje įsisteigė Jūrų šauliai. Praeitais metais Jūrų šauliams sukako 35 metai. Jūrų šaulių organizacijos tikslas — jungti jūrininkyste besidominčius šaulius ir duoti galimybės jiems praktikuotis jūros pakraščių gynybai. Pirmasis būrys įsisteigė prekybos laivyno kapitono Juozo Kaminsko iniciatyva. Karo laivui "Prezidentas Smetona" susiformavus, būrį vadovauti perėmė karo laivyno leitenantas P. Labanauskas. Šauliams buvo įsteigti jūrininkystės kursai; Klaipėdos radiofone jie pravesdavo Jūrų šaulių valandėlę. Jie turėjo didelę, 25 metrų ilgio būrinę jachtą "Šaulys" su pagelbiniu motoru ir 14 miegamųjų vietų. Su šia jachta jūrų šauliai ir jūrų skautai atliko kelias keliones į Liepoją, Ventspilę ir į Gotlando salos Švedų uostus.[32] Čia, Amerikoje, atsikūrę Jūrų šauliai savo kilme mums primena žemaičių seną Klaipėdą su jos Švyturiu, kartu Nidą, Juodkrantę, Palangą ir visą mūsų Baltijos pajūrį su jo gražiomis kopomis. O Lietuvos karalius Vytautas Didysis savo pareiškimu, kad "Prūsai taip pat yra buvusi mano protėvių žemė", mums pasako, kad mes, aisčiai, esame viena giminė, ir kad mes, likusieji aisčiai, turime tarti bendrą, vieningą ir sutartiną visų aisčių žodį, kad žemės nuo Vyslos ligi Dauguvo yra mūsų protėvių žemės, kad visi okupantai ir kolonistai (vokiškieji, rusiškieji bei lenkiškieji kryžiuočiai) turi jas palikti mums, aisčiams.

Naudotasi: 1) Dr. M. Anysas, Senprūsių Laisvės Kovos, pus. 60 ir 65; 2) ten pat, p. 94; 3) ten pat, p. 93; 3a) ten pat, 93-94; 4) ten pat, p. 104-5; 5 ir 6) Liet. Enc. XXVII t., pus. 11;7) dr. M. Anysas, Senpr. L. K., pus. 112; 8)ten pat, pus. 124 - 128; 8-a) ten pat, pus. 126; 9) ten pat, pus. 128; 10) ten pat, pus. 130; 11) ten pat, pus. 131-135; 12) Liet. Enc. XXIV t., pus. 165; 13) Dr. M. Anysas , Senpr. L. K., pus 142; 14) ten pat, pus. 157; 15) ten pat, pus. 155-6; 16) ten pat, pus. 158-162; 17) ten pat, pus. 171; 18) L. E. V t., pus 255; 19) ten pat, pus. 255; 20) Liet. E. XXIV t., pus. 166-168; 21) ten pat, pus 168; 22) Liet. Enc. XIII t., 181; 23) ten pat, pus. 181-182; 24) Liet. Enc. I t., pus 110; 25) Dr. V. Daugirdaitė-Sruogienė, Lietuvos Istorija, Chicaga — 1956 m., pus. 208; 26) Jonas Daimauskas, "Klaipėdos Vadavimo Epizodai" Margutis — 1936 m. Sausis, pus 4; 27) L. E. XVIII t., pus. 174; 28) J. Daimauskas, Margutis — 1936 m., Sausis, pus. 4; 29) ten pat, pus 5; 30) Z. Ivinskis. "Lietuvos ir Sovietų Sąjungos Santykių Dešimtmetis" — Aidai — 1969 Nr. 8, pus. 354; 31) L. E. X t., p. 159; 32) ten pat, pus. 169.

LINKUVA - JONIŠKĖLIS - SALOČIAI

Pirmieji partizanų žingsniai šiaurės Augštaitijoje
1944 m. liepos - rugpjūčio mėn.

LTN. RAMUTIS

Jau antra savaitė žygyje. Keliaujame Lietuvos vieškeliais plačiais . . . Gyventojai mus dažnai perspėja, kad aplink miškuose jau esą raudonarmiečių. Mes žinome, bet jie mums kelio nepastoja. Iš pašto agentūrų susirašau, kad jau yra kritę Kupiškis, Spakiškis, Rokiškis ir rusai traukią Biržų - Panevėžio kryptimi. Visų nuotaika, tačiau, gera. Blogiau su karštu maistu, nes pamaitinti virš 200 vyrų yra ne juokai. Dviejų dvarų virtuvės sugebėjo pamaitinti. O maisto, gurguolėse, vyrams nestinga. Žygiuoja Vabalninkų kuopa, Kupreliškio ir Alizavos būriai, pakelyje prisijungė gerai ginkluotas Skapiškio dalinys. Vadas — kpt. A. Tindžiulis.

— Gana! Vieną kartą turime sustoti. Persitvarkyti. Kiekvieną dieną atsiranda ir prisijungia naujų vyrų. Gausis palaida bala, — kalba kpt. Tindžiulis.

Apsistojame Linkuvos dvare. Išstatomas sargybos. Pasiunčiami slapukai ir du skyriai žvalgybon. Antrą dieną tvarkomės. Išrikiuojami vyrai. Peržiūrimi ginklai ir šovinių atsargos. Vyrai, rodos, geri. Entuziazmas veržiasi. Visi nori susidurti su pačiu priešu. Vyrų amžius įvairus: tarp 16 ir 50 metų. Išsilavinimas svyruoja tarp universiteto diplomo ir pradžios mokyklos. Kariškas apmokymas labai įvairus: baigę mokomas kuopas, buvę Rytų fronte ir atėję iš mokyklos suolo, ar nuo plūgo. Mūsų stiprybės ir tvirtumo pamatas yra apie 10-15 frontininkų ir apie 30 policininkų, kurie visi labai gerai ginkluoti. Visi kiti ginkluoti labai menkai ir šovinių atsargos mažos. Dalis ginkluoti viena-kita granata, o dalis — visiškai neginkluota. Kpt. A. Tindžiulis juokiasi, kad trečdalis dalinio tinka ūkio būriui, bet ir ten be ginklų neapsieisi. Buvo sudaryti 4 būriai ir vienas gerai ginkluotas — smogiamasis, kurio vyrai kovos krikštą jau buvo patyrę.

Penkiese nuvykome į Linkuvos partizanų štabą pasitarti. Linkuviečiai nenori nei leistis į kalbas apie susijungimą. Jie mums stato sąlygas: atsiimti Joniškėlį ir žygiuoti į Pušalotą, o jie mums apsaugos šonus ir užnugarį. Grįžome atgal į dvarą nieko nesusitarę.

Pasikalbėję, padiskutavę, priėjom išvados, vykdyti žygį į Joniškėlį po kelių dienų, kai geriau susitvarkysime ir neturėjusius kariško mokslo nors kiek apšviesime. Jokios pagalbos iš niekur nelaukėme ir nesitikėjome.

Žygio metu nesutikome nei vieno vokiečio. Girdėjome, kad jų nemaži daliniai yra apie Biržus. Kpt. A. Tindžiulio sprendimas trumpas, kad jis už pasekmes neatsako. Jis su keliais vyrais iš mūsų pasitraukia.

Liepos 25 d. dalis žygiuojame į Joniškėlį. Žvalgybos pranešimai geri: rusai kariai iš miškų į miestelį užsuka tik retkarčiais. Miestelis beveik be gyventojų, apmiręs.

Geros priekinės ir šoninės saugos. Mūsų pirmos pagrindinės jėgos tik apie 40 vyrų. Gražus liepos popietis. Be nuotykių įžygiavome į Joniškėlio rvarą ir miestelį. Ramu. Skambinu į Linkuvos dvarą, nes teko vesti pirmuosius vyrus į Joniškėlį. Štabas pritaria ir tuojau pajuda su visais likusiais Linkuvos dvare vyrais į Joniškėlį. Grįžta dalimis gyventojai ir mūsų "komendantūrą" apgulta interesantų. Atsiranda ir pasiūlos maisto, net garsaus biržiečių alučio. Dvare vietos apstu. Surenku buvusius belaisvius, kurie kelius kambarius iškloja kvapniu šienučiu. Daug yra rusų šeimų. "Katiušos" moterys tuojau pristato šviežio pieno ir išplautuose dideliuose katiluose jau verda puiki šviežių daržovių ir paukštienos vakarienė. Prie virtuvės dirba keletas ir mūsų vyrų.

Išstatyti sargybų postai ir slapukai. Mūsų "komendantūra" valsčiaus namuose. Ryšis veikia gerai net ir su rusų užimtomis vietovėmis. Susirišame su Žeimelyje esančiu plk. P. Geniu. Jis turįs žinių, kad prie Panevėžio ant šalutinių bėgių stovi daug vagonų su ginklais ir amunicija. Geras dalykas, bet mums nepasiekiamas.

Sulaukėme vyrų ir iš Linkuvos dvaro ir Skapiškio būrio. Visų nuotaikos geros. Skapiškis turi gerą sunkvežimį ir stambią atsargą benzino. Ūkininkai jau pradeda gabenti mums maistą. Prašome juos susilaikyti ir dalį maisto jiems grąžiname, nes Joniškėlio dvaro naciai dar nesuspė-

jo ištuštinti. Čia mums visko pilna, tik turėk laiko ir gerą apetitą. Esame kviečiami į vieną kaimą už 2 km. Vykstam keli karininkai ir apie 10 vyrų. Išvykstam sunkvežimiu. Jau 17 val., bet dar iki vakaro turime laiko. Ten mus pasitinka ūkininkai su karališkomis vaišėmis. Sėdame prie stalų sode su pažadu, kad visko su saiku, nes aplinkybės verčia pilnai budėti.

"Bepuotaujant" įbėga į sodą mergaitė sušukdama: "Rusai!" Tikrai, gretimame kieme prie serbentų krūmų pamatėme 2 raitus "mėlynkepurius". Greit prakalbėjo mūsų ginklai. Krito abu arkliai ir raiteliai. Tai buvo pirmas susidūrimas su rusais.

Greitai grįžome į "namus". Ten ramu, nors vienas grįžęs slapukas sakosi matęs kelis vyrus iš dvaro bėgančius. Rusės patvirtino, kad keli buvę belaisviai — "nusiėmė". Čia jau pyragai ne kokie. Mums telefonu skambina iš Pušaloto, kad ten ramu, tik partizanų per maža. Jie prašo mūsų pagalbos, arba jie pas mus atvyksią. Nutarta pasiųsti apie 40 vyrų dviračiais. Skapiškio dalinys pasisiūlo vykti sunkvežimiu. Ant Joniškėlio - Pušaloto kelio, prie miško, pasiunčiamas gerai ginkluotas (daugiausia studentai ir frontininkai) skyrius lauko sargybon.

Naktis praeina ramiai. Ltn. V. B. (nepatikrintomis žiniomis vėliau žuvęs Nidoje) po kpt. A. Tindžiulio pasitraukimo, išrinktas dalinio vadu, juokiasi, kad reikia kelti vyrus dabar (4 val. ryto). Teisingas sprendimas, nes pasigirdo minosvaidžių ir kulkosvaidžių šūvių tolimi aidai. Aišku, kad Pušalotas jau "dirba". Greit teks ir mums įsijungti. Vyrai jau sukilę. Rusės jau paruošę kavą ir gerokai sumuštinių. Jos mums buvo geros. Jos tik stebėjosi, kad "banditai" yra tokie geri, nes apie mus jos jau buvo apšviestos, dar mūsų nematę. Jų vaikai sukinėjosi apie mūsų vyrus, nes juos pavaišindavo saldainiais.

Išsiųsta priekinė sauga. Tuo metu grįžo mūsiškiai iš Pušaloto. Šeši vyrai dingę. Juos Pušalote "pavaišino" minosvaidžių ir kulkosvaidžių ugnimi. Jie ugnimi atsakė ir atsipalaiduodami traukėsi. Miške traukiantis vėl buvo sutikti ugnimi. Krintančių nei vienas nematė, bet tiki, kad keli galėjo ten žūti. Mes traukėmės į Linkuvą: priekyje sauga, pagrindinių jėgų apie 40 vyrų, gurguolė iš 20-25 vežimų (gurguolę sudarė vyrai atvykę su savais arkliais), likusios jėgos ir apie 10 vyrų užpakalinėje saugoje. Traukėmės per gražų dvaro parką. Žvalgai, priekinė sauga ir dalis pagrindinių jėgų jau buvo išėję iš parko, kai pasigirdo granatų sprogimai ir automatinių pistoletų šūvių serijos. Pirmieji gurguolių arkliai užmušti. Kelias užverstas, tačiau kelios gurguolės prasiveržė. Ugnis nesiliauja iš parko. Iš stoties suklego keli kulkosvaidžiai. Parke nieko nesimato. Tik po kelių minučių buvo pastebėti rusai susikarstę į medžius.

Užvirė trumpos kautynės. Mūsų ugnis užtvėrė iš stoties puolantiems rusams kelią.

Traukiamės į Linkuvą. Mūsų nuostoliai: du žuvę ir vienas lengvai sužeistas. Keli arkliai užmušti ir keliolika vežimų išvirtę į griovius. Prie Linkuvos radome apsikasusius linkuviečius. Trumpai pasitarus, mūsų sprendimas buvo trauktis į Žemaitiją, o linkuviečių — "pasveikinti" neprašytą svečią. Girdėjom, iš vėliau prie mūsų atsiradusių linkuviečių, kad jiems gana brangiai teko apmokėti už pasipriešinimą rusų tanketėms veržiantis į Linkuvą.

Žemaitija mums tolima, nes kelias lieka rusų tankų atkirstas. Traukiame į Latvijos pasienį. Girdime sprogimus. Tai austrai sprogdina siaurąjį geležinkelį. Jie rytą buvo prisistatę (kapitonas ir puskarininkis) į Joniškėlį, pranešdami, kad jiems esą pavesta išsprogdinti dvaro rūmai ir geležinkelio tilteliai ir tiltai. Jie atvažiavo drezina iš Biržų su sprogmenimis. Mums pasipriešinus, dvarą paliko ramybėje, bet geležinkelį sutvarkė.

Latvijos siena. Pasieniu vaikščioja senyvi aizsargai (šauliai). Iškvietėme jų karininką, kuris mums griežtai atsakė, kad mūsų per sieną neleis. Jo vyrai yra pasiruošę į mus atidaryti ugnį. "Mūsų vyrai fronte, o jūs sabotavote mobilizacijas. Pauostykite ir jūs parako." Toks buvo mums latvių seno karininko atsakymas. Mes drąsiai galėjome žengti per sieną, bet nenorėjom susikirsti su latviais. Kiti siūlė mums tartis su vokiečių vadovybe Biržuose. Ne. Tam laiko dar turime.

Žygiuojam atgal. Šeštadienio vakare sustojame Pasvaliečių km. apie 1,5-2 km. nuo Saločių. Ramiai pernakvojome. Rytą mums prisistato vokiečių viršila. Jis, sakosi, siunčiamas iš Bauskės vokiečių rinktinės štabo viršininko plk. von Walter. Pulkininkas mums siūlo susitikti Saločių mokykloje 12 val. Gerai. Vykstame. Pasitarimas trumpas. Jis rytoj į Saločius atsiųs vokiečių artilerijos, kelius batalionus pėstininkų, vengrų ir latvių. Jis mums pasiūlė užimti barą nuo Mūšos tilto iki Latvijos sienos. Mūsų kaimynai kairėje už tilto vokiečiai, o dešinėje — latviai ir vengrai (jau Latvijos teritorijoje). Pasiskundėme ginklų ir šovinių stoka. Jis taria, kad atsirasią, nes atvykęs su žinia ir sprendimu rinktinės vado gen. von Gisekės(?), todėl kliūčių nebus (abu minimi vokiečių karininkai žuvo tarp Bauskės ir Rygos). Jis pageidaująs tik savanorių, o kiti gali veikti Lietuvoje ir jiems leisti išsiskirstyti.

Grįžtame nei paleisti, nei pakarti. Pranešame pasitarimo rezultatus vyrams, kad apsispręs-

tų ligi rytojaus ryto. Visi neramūs. Vyksta ginčai. Atvyksta Saločių, Krinčino, Pabiržės ir kt. vietovių partizanų vadai. Jų jėgos taip pat apie 200 vyrų. Jie visi nusprendę ginti Saločius. Prie alučio mums pasiūlo, kad kas jau apsisprendęs, tai gali vykti į Saločių mokyklą nakvoti. Gaus ten ir gerą vakarienę.

Išaušo rytas. Dalis mūsų vyrų jau Saločiuose. Vyksta atsisveikinimas. Vieni traukia į Biržų Žaliąją girią, kiti — į Panevėžio, treti — į savas vietoves. Keičiamės ginklais. Geresnius paliekame išvykstantiems. Ir aš savo pistoleto kabūrą atiduodu agr. J.A. (žuvęs), nes jis jo pasigedo.

Išvykstame ir mes likusieji į Saločius. Ten vėl daug naujų ir pažįstamų vyrų. Kalbų kalbelių, o čia ūkininkai veža alučio bačkutes. Atvyksta Oberst (plk.) von Walter. Jis vadovaus kautynėms. Visi traukiame per tiltą iš Saločių. Saločius paliekame rusams. Pulkininkas paprašo dalinių vadų ryšininkų. Žinoma, mokančių vokiečių kalbą. Jo vadovietė — vėjinis malūnas, artilerija — miške prie pieninės. Išsikasam pilno profilio apkasus. Prieš mano dalinį, antroje pusėje Mūšos, prie Saločių, kapinės. Mano dalinys — lietuvių dešinysis sparnas. Dešiniau įsikūrė vengrai. Tyla. Jau popietis. Vyrai užkandžiauja, nes buvo įsakyta pasiimti sumuštinių, nes ne į atlaidus, o į kautynes vykstame.Kautynių pradžia priklauso nuo rusų, mes gynimosi pozicijoje.

Prasideda. Vokiečių artilerija pirmoji pragydo į Saločius, nes į juos jau slenka tankios rusų linijos. Užsidega klebonija, nusvyra dalis bažnyčios bokšto. Rusai atsako sunkiaisiais ir lengvaisiais minosvaidžiais. Krinta minos į pieninę. Prabyla sunkieji vokiečių ir rusų kulkosvaidžiai. Jau rusai perbėgimais neria į kapines. Laikas ir mums prabilti. Taip praeina kelios valandos, nors laikas sustoja, sustingsta. Vokiečių artilerija palengva tilsta. Sako, kad ji smarkiai rusų minosvaidžių apdaužyta. Dešinysis ryšininkas praneša, kad vengrai traukiasi. Pranešu štabui. Prie mūsų, vieškeliu, atlekia keliolika gerai ginkluotų motociklistų. Tai latviai. Kas tai? Po keliolikos minučių motociklai jau liepsnoja, o latviai supuola į mūsų apkasus. Mes apsupti. Bailiai vengrai, atsitraukdami, rusams leido persikelti per Mūšą. Vokiečiai veržiasi per tiltą. Lengvųjų ginklų ugnis pragariška. Atbėga iš vyr. štabo ryšininkas. "Trauktis dešiniau kelio į mišką!", sušunka jis.

Latvijoje, miške, už 3 km. susirenkame 21 lietuvis ir apie 20 vokiečių. Didelis vienkiemis. Pavakarieniaujame. Latvė vaišina šiltu pienu, duona, dešra, sūriu. Saločių pusėje girdisi paskiri šūviai. Mes ir vokiečiai išstatome sargybas ir skaniai sumingame.

Taip baigėsi mūsų veiksmai Lietuvoje. Kur dingo kiti mūsiškiai Saločių kautynėse? Randu žinių, kad jų dalis krito partizanais Lietuvoje. Pav. R. Petronis ligi kautynių pradžios buvo mano apkase. Per kautynes jis pasitraukė į savo dalinį. Dabar skaitau "Žuvusiems už laisvę" ir randu, kad mano mielas Romas buvo gyvas NKVD suimtas tik 1951 m.

— — — — —

ATSIŠAUKIMAS

į buvusius 6-to pėst. Pilėnų Kunigaikščio Margio pulko karius.

Buvusio 6-to pėst. P.K.M. pulko karių grupė bendromis pastangomis rašo to pulko istoriją iki jo pirmo išformavimo, t.y., iki 1926 m. rugpjūčio mėn. 31 d.

1. Mums dar trūksta papildomų žinių apie sekančiose kautynėse pasižymėjusius karius apdovanotus Vyčio Kryžiaus ordenu: a) 1920 m. kautynėse su lenkais; b) 1923 m. vasario mėn. 16-23 d. kautynėse su lenkais Anuškio sektoriuje tarp Strielčiškių ir Leipūnų.

1938 m. lapkričio mėn. 19 d. paskelbti "Karyje" pulko pasižymėjusių karių sąrašai yra nepilni.

2. Be to, trūksta detalesnių žinių apie kautynes su įsibrovusiais lenkais Onuškio sektoriuje, tarp Strielčiškių ir Leipūnų, būtent: a) dalyvavusių tose kautynėse batalionų, kuopų veiksmų aprašymo; b) paimtų į nelaisvę lenkų karių skaičiaus; c) kautynėse žuvusių ar nuo žaizdų mirusių pulko karių sąrašo. Kas žino prašomi pranešti jų laipsnius, vardus, ir pavardes, kilimo vietas ir žuvimo, ar mirimo vietas, bei datas; d) pulko 3-čios kp. paimto į nelaisvę anglų karininko pavardę ir laipsnį (pulkininkas ar generolas?); f) apytikrį tose kautynėse žuvusių lenkų karių skaičių; g) atvykusio pulkui į pagalbą 5-to pėst. pulko Aukštadvario rajone išsidėstymo vietas.

Visų paminėtose kautynėse dalyvavusių ar turinčių žinių prašoma talkininkauti. Bet kokias žinias minimu reikalu prašoma siųsti šiuo adresu: Mr. Zigmas Rumša, 3142 West 42nd Place, Chicago, Ill. 60632, U.S.A.

Šarvuotas traukinys "Gediminas" 1920 m. Šarvuotininkai rikiuotėje. Iš kairės: I eilėje plk. ltn. J. Kraucevičius, kpt. P. Gudelis, ltn. Pašys, ltn. J. Toliušis, ltn. Barota, viršila P. Kriščiūnas. II eilėje ltn. A. Vileniškis, ltn. A. Sidabras, karo valdininkas Cicėnas.

ŠARVUOČIŲ RINKTINĖ

O. ŽADVYDAS

(Pradžia KARIO Nr. 4)

ŠARVUOTO TRAUKINIO SUFORMAVIMAS

Lietuvos Nepriklausomybės kare, bolševikai, lenkai ir bermontininkai, manevriniuose kovos veiksmuose naudodavo šarvuotus traukinius. Mūsų kariuomenė jų dar neturėjo. Šią naują ginklų rūšį — šarvuotą traukinį, kariuomenės vadovybė nutarė statyti savo turimomis priemonėmis, nes kitu būdu jų įsigyti nebuvo įmanoma.

Šarvuoto traukinio įrengimo darbams vadovauti buvo paskirtas mjr. inž. Leonas Šilingas, Generalinio štabo, inžinerijos skyriaus viršininkas. Įrengimo darbai buvo pradėti 1920 m. sausio mėnesį, geležinkelių dirbtuvėse, Kaune. Statyta rusų kariuomenės pavyzdžiu. Įrengimas vyko lėtai, apie 7 mėnesius, nes trūko šarvų, specialių stovų pabūklams ir kulkosvaidžiams, tinkamų įrankių ir prityrusių mechanikų.

Baigus įrengimo ir apginklavimo darbus, rugpjūčio 25 d. karininkas (vėliau plk. ltn.) Jonas Kraucevičius gavo įsakymą suformuoti šarvuotą traukinį ir jam vadovauti.

Iš Geležinkelių dirbtuvių šarvuotas traukinys buvo perimtas iškilmingai, dalyvaujant plk. ltn. K. Žukui, Krašto Apsaugos ministeriui, kariuomenės augštiems pareigūnams bei civiliams. Šarvuotas traukinys buvo pavadintas "Gediminu".

Tuometinėse sąlygose pirkti šarvuoto traukinio įrengimo reikmenis iš kitų valstybių nebuvo įmanoma, todėl technikos ir ginklavimo atžvilgiu jis buvo su trūkumais. Garvežys buvo pusiau šarvuotas, o artilerijos lėkštvagoniai visai be šarvų. Pabūklai nebuvo pritaikyti šaudymui visomis kryptimis. Sunkiesiems kulkosvaidžiams nebuvo įrengti specialūs stovai. Bet ir toks šarvuotas

traukinys buvo gera ir reikalinga kovos priemonė veikianti geležinkelių linijomis. Be to, mūsų priešai tada irgi nepasižymėjo kokiu tobūlu ginklavimu ir technika.

Šarvuotas traukinys "Gediminas" buvo šios sudėties: 1 garvežys, 3 artilerijos lėkštvagoniai (kiekvienas ginkluotas 2 pabūklais), 2 vagonai kulkosvaidžiams (kiekvienas ginkluotas 6 vokiškais Maximo sunkiaisiais kulkosvaidžiais), 3 keleiviniai III kl. vagonai ir 11 prekinių vagonų. Ant vieno artilerijos lėkštvagonio buvo pastatyta keturkampė, šarvuota (šarvų storis 20 mm) vadovietė. Galuose buvo įrengtos siauros durys, susisiekimui su pabūklų tarnybomis. Lubose buvo padaryta anga pro kurią iš vidaus kopėčiomis užlipama į sekyklą. Abiejuose šonuose buvo įtaisyta po 2 langelius, kulkosvaidžiams įstatyti. Šis artilerijos lėkštvagonis buvo ginkluotas 2 pabūklais ir 4 sunkiaisiais kulkosvaidžiais.

Šarvuoto traukinio etatuose buvo: 7 karininkai, 1 karo valdininkas ir 57 kareiviai. Iš įvairių kariuomenės dalių į šarvuotą traukinį buvo atkelti šie karininkai: plk. ltn. Jonas Kraucevičius, kpt. Juozas Giedraitis, vyr. ltn. Juozas Remeikis, ltn. Antanas Sidabras, ltn. Alfonsas Vileniškis, ltn. Pašys, ltn. Barota ir karo valdininkas Cicėnas. Šarvuotam traukiniui stovėjimo vieta buvo paskirta Žemojoje Fredoje, ties Siaurųjų geležinkelių dirbtuvėmis.

Karininkai dar nebuvo tinkamai susipažinę su šarvuoto traukinio technikinėmis ir taktinėmis ypatybėmis, o kareiviai tebuvo apmokyti kai buvo gautas įsakymas išvykti į Suvalkų frontą. Tame įsakyme buvo pažymėta: "Šarvuotas traukinys savo pasirodymu fronte turi kovojančius kareivius moraliai paremti ir lenkams parodyti, kad lietuviai turi šarvuotų traukinių." Prieš išvykstant į frontą šarvuoto traukinio įgula atliko mokomuosius šaudymo pratimus Varėnos poligone.

VARĖNOS POLIGONE

1920 m. rugsėjo 10 d. šarvuotas traukinys "Gediminas" išvažiavo iš Ž. Fredos į Varėną šios sudėties: 1 pusiau šarvuotas garvežys, 3 artilerijos lėkštvagoniai, 2 kulkosvaidžių vagonai, 2 paprasti lėkštvagoniai, 2 keleiviniai III kl. vagonai ir 11 prekinių vagonų.

Pakeliui įvyko nenumatyta kliūtis. Kaišiadorių glž. stotyje prakiuro garvežio vandens tekėjimo vamzdis ir pradėjo užlieti kūryklą. Garvežys buvo grąžintas remontui į Kauną, o "Gediminas" išvažiavo paprastu garvežiu. Bet tai buvo tik pradžia nesėkmių.

Rugsėjo 12-18 d. artilerijos ir kulkosvaidžių tarnybos vykdė mokomuosius šaudymo pratimus Varėnos poligone. Čia paaiškėjo trūkumai. Iš 6 pabūklų, tik vienas (77 mm) vokiškas pabūklas buvo įmontuotas į sukinėjamą lafetą ir buvo pritaikytas šaudyti visom kryptim; kiti gi 5 pabūklai (jų skaičiuje 2 gaubicos) mažai tiko veiksmams, nes jie buvo pritvirtinti prie lėkštvagonių grindų ir vamzdžių pasukimo kampas buvo ribotas. Kulkosvaidžiams nebuvo įrengti specialūs lizdai, todėl jie buvo pastatyti ant Maximo stovų. Be to, kulkosvaidžių tarnyba buvo neapmokyta ir dar nepilnos sudėties. Pagal etatus turėjo būti 24 kulkosvaidininkai, bet į frontą atvyko tik 8, kiti buvo pėstininkai, ir iš tų, tik du buvo patyrę kulkosvaidininkai. Tačiau pašalinti trūkumus nebuvo nei priemonių, nei laiko. Bevykdant mokomuosius šaudymo pratimus iš Kauno į Varėną atvažiavo ir atremontuotas pusiau šarvuotas garvežys.

ŠARVUOTO TRAUKINIO VEIKSMAI VARĖNOS - SUVALKŲ RUOŽE

Šarvuoto traukinio vadas rugsėjo 19 d. gavo įsakymą: vykti per Alytų į Šeštokus ir iššvalgyti geležinkelio ruožą Suvalkų kryptimi. Rugsėjo 22 d., tęsiant žvalgybą, nuvažiavus už Punsko, šarvuotininkai apšaudė iš pabūklų lenkų artilerijos ugniavietes, kurios buvo išdėstytos Smalėnų bažnytkaimio rajone. Tai buvo šarvuoto traukinio "Gedimino" pirmieji šūviai, kovos pradžia. Žvalgyti priešo užnugaryje nebuvo saugu ir šarvuotas traukinys grįžo į Šeštokus. Rugsėjo 23 d. ties Veselava, kad lenkai nepasinaudotų geležinkeliu, šarvuotininkai išardė bėgius. Darbo metu priešas vykdė puolimą, tačiau nesėkmingai, nes šarvuotas traukinys jį sustabdė savo ugnimi. Rugsėjo 24 d. šarvuotas traukinys iš Varėnos - Suvalkų ruožo buvo atšauktas ir grįžo į Varėną.

VEIKSMAI LENTVARIO - GARDINO RUOŽE

Rugsėjo 25 d. buvo gautas uždavinys, iššvalgyti geležinkelio ruožą Gardino kryptimi. Šarvuotas traukinys operatyviniai buvo plk. ltn. Edvardo Adamkavičiaus, 7 p.p. vado, valdžioje. Išvažiavus į žvalgybą, paaiškėjo, kad dvyliktame kilometre nuo Varėnos, Gardino link, lenkai buvo dalinai susprogdinę geležinkelio tiltą per Ūlos upę. Šarvuotininkai savo priemonėmis tiltą atremontavo. Pašalinus kliūtį ir privažiavus Marcinkonis, šarvuotas traukinys susikovė su lenkų stipriomis jėgomis. Priešas atidengė į šarvuotą traukinį pėstininkų ir artilerijos (4 pabūklų) ugnį. Traukinys toliau važiuoti neįstengė. Kautynių metu pamačius netoli nuo traukinio žygiuojančią lenkų gurguolės vorą, šarvuotininkai, pabūklų ir kulkosvaidžių ugnimi, ją išblaškė. Išaiškinęs priešo išsidėstymą ir jėgų dydį, šarvuotas traukinys grįžo į savo bazę, Varėną.

Rugsėjo 26 d. buvo tęsiama žvalgyba tuo

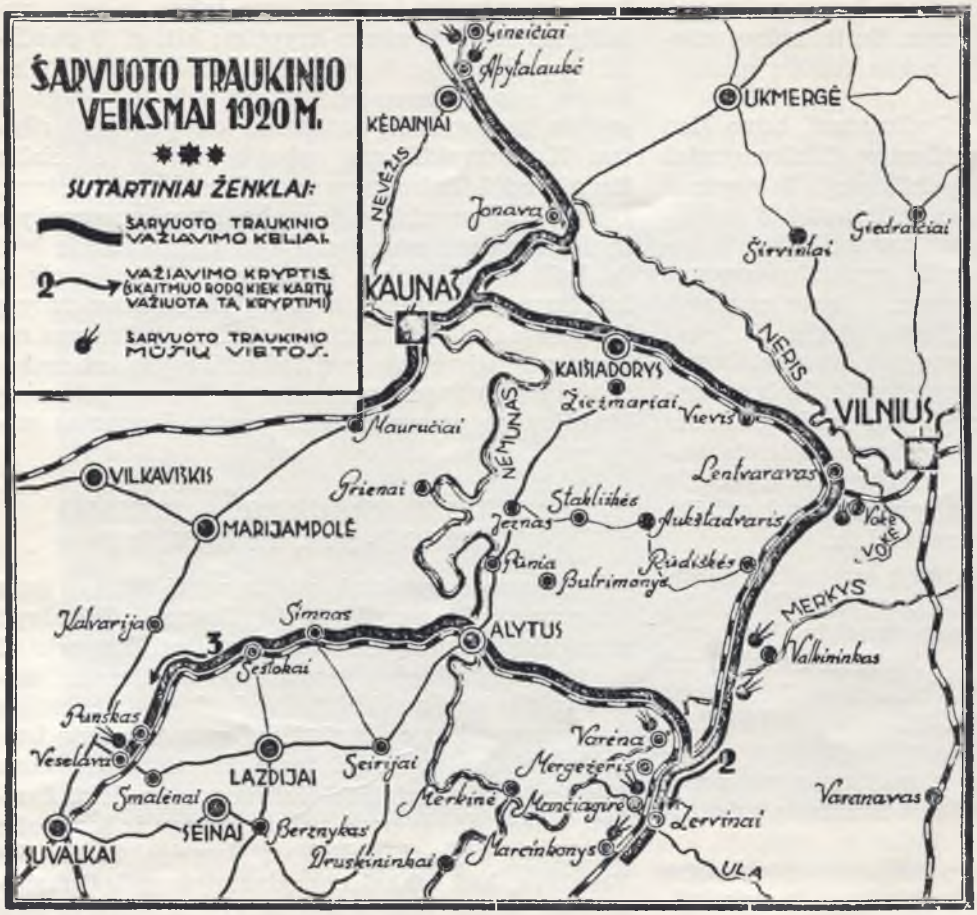

pačiu ruožu. Privažiavus Ūlos upę, rasta, kad lenkai ir vėl buvo susprogdinę geležinkelio tiltą. Jo remontas būtų užtrukęs žymiai ilgiau, todėl kovos veiksmai buvo vykdomi tik iki Ūlos upės.

Rugsėjo 29 d. lenkai pradėjo puolimą ir anksti rytą užėmė Mančiagirės ir Zervinų kaimus, prie Ūlos upės. Rugsėjo 30 d. šarvuotas traukinys, veikdamas sąlytyje su 1 p.p. daliniu, sėkmingai apšaudė priešo pozicijas Zervinų kaime. Šį barą gynė lenkų 205 p.p. daliniai. Spalio 1 d. mūsų pėstininkai, šarvuoto traukinio remiami, vykdė puolimą ir atsiėmė Zervinų kaimą. Mančiagirės kaimo užimti nepasisekė, nes priešo jėgos buvo stipresnės ir kaimą dengė miškas, kuris šarvuotininkams užstojo sekimą, todėl negalėjo taikliai šaudyti į priešo taikinius. Spalio 2 d. lenkams pasisekė vėl užimti Zervinų kaimą, tačiau, pamatę artėjantį šarvuotą traukinį, jie pasitraukė.

Spalio 3 d. įvyko šarvuotam traukiniui lemiamos, tragiškai užsibaigusios, kautynės. Lenkai stipriomis jėgomis puolė išilgai geležinkelio, Varėnos link. Mūsų kariuomenės dalys, žymiai mažesnės skaičiumi, neatlaikė ir buvo priverstos trauktis. Šarvuoto traukinio vadas, saugumo tikslu, nusprendė pasitraukti į Valkininko glž. stotį, tačiau gavo įsakymą, nakčiai pasilikti Varėnoje. Buvo leista išsiųsti į Valkininką tik 2 artilerijos lėkštvagonius ir bazę.

Lenkai supdami Varėnos glž. stotį, nukreipė smarkią šautuvų ir kulkosvaidžių ugnį į šarvuotą traukinį. Mūsų pėstininkai jau buvo pasitraukę. Šarvuotas traukinys pateko į pavojingą, kritišką būklę. Šarvuotininkai atsišaudydami traukėsi. Išvažiavus iš Varėnos apie pusę kilometro, prie jiešmo šarvuotam traukiniui buvo užkirstas kelias: ant bėgių užverstas rąstų prikrautas vagonas. Šią kliūtį buvo parengę lenkams palankūs geležinkelio tarnautojai. Kai bandymai nustumti vagoną nuo kelio nepavyko, šarvuoto traukinio vadas įsakė įgulai sugadinti pabūklus, kulkosvaidžius ir apleisti traukinį. Tačiau, vado įsakymas nebuvo perduotas ltn. A. Vileniškiui, kulkosvaidžių vagono vadui. Jis, nežinodamas apie įgulos pasitraukimą, su kulkosvaidininkais dar keletą valandų neleido priešui priartėti prie šarvuoto traukinio. Nutrūkus ryšiui su vadoviete, neatsiliepiant telefonui, pasiuntė kulkosvaidininką sužinoti tylos priežastį. Deja, traukinio įgulos jau nebebuvo. Tuomet, ltn. A. Vileniškis nutraukė

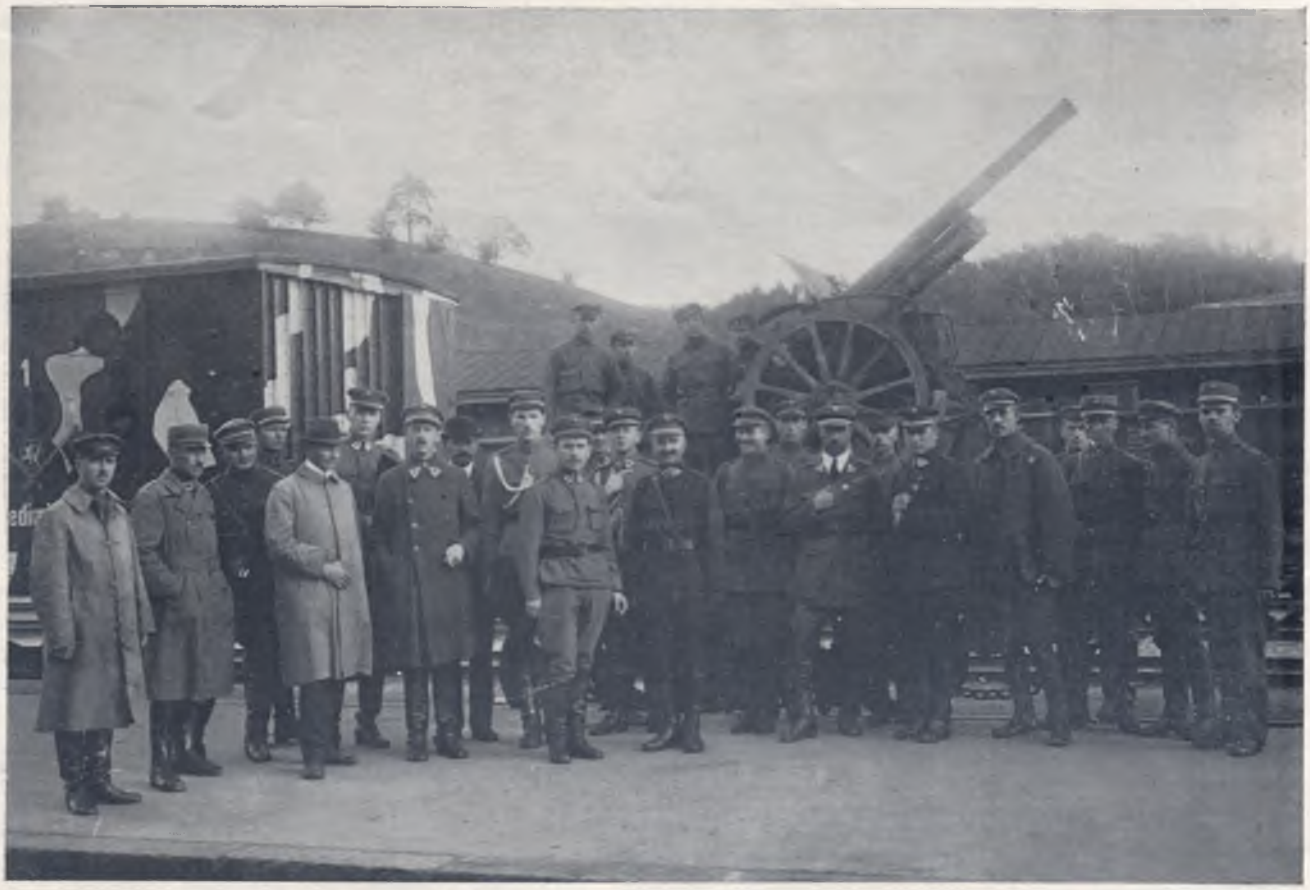

Šarvuoto traukinio "Gedimino" iškilmingas perėmimas iš Geležinkelių dirbtuvių, 1920 m., Kaune. Iš k.: kpt. Stasys Kuizinas, ltn. Čepulis, kpt. Jackus Banys; II eilėje, neatpažintas, kpt. Vladas Kurkauskas (su portfeliu rankoje), plk. ltn. Kazys Ladiga, II eil., neatpažintas, karininkas su atlapa apykakle, neatpažintas, II eilėje ltn. Antanas Sidabras, ltn. Pašys, plk. ltn. Jonas Kraucevičius, II eil. gen. št. plk. Konstantas Klesčinskis, už jo — neatpažintas, plk. ltn. Kostas Žukas (Krašto apsaugos ministeris), II eil. ltn. Antanas Endziulaitis (Krašto apsaugos ministerio adjutantas), II eil. inž. Jurgis Čiurlys (Geležinkelių dirbtuvių viršininkas), mjr. inž. Leonas Šilingas, II eil. mjr. Adolfas Birontas, civilis—neatpažintas, II eil. vyr. ltn. Juozas Remeikis, kpt. Juozas Giedraitis, plk. ltn. Mykolas Gedgaudas, neatpažintas.

kautynes ir naudodamasis vakaro prieblanda, apleido su savo kulkosvaidininkais šarvuotą traukinį. Tad tokiose aplinkybėse buvo prarasta šarvuoto traukinio "Gedimino" kovinė dalis.

Lenkų 205 pėstininkų pulkui, kuris veikė Varėnos rajone atiteko: 1 pusiau šarvuotas garvežys, 1 artilerijos lėkštvagonis, 1 paprastas lėkštvagonis su geležinkelio įrankiais. Traukinyje liko 2 pabūklai, 16 sunkiųjų kulkosvaidžių, 7 šautuvai, 12,000 kovos šovinių, 4 telefono aparatai ir 5 km. ilgio telefono lauko kabelio.

ŠARVUOTO TRAUKINIO LIKUSIOS DALIES KOVOS VEIKSMAI

Visa šarvuoto traukinio įgula susirinko Valkininko glž. stotyje. Čia buvo du artilerijos lėkštvagoniai su 4 pabūklais ir bazė. Gavus paprastą garvežį, šarvuotininkai ir toliau vykdė kovos uždavinius. Spalio 4 d. ginant Valkininką, jie artilerijos ugnimi rėmė pėstininkus. Mūsų kariuomenės dalims traukiantis, saugojo Rūdiškių glž. stotį, geležinkelio tiltą per Vokės upę ir Lentvario glž. stotį. Tuo ir buvo baigti kovos veiksmai Gardino - Lentvario ruože.

Spalio 8 d. šarvuotininkai atvažiavo į Vilnių. Tuo laiku vyko kariuomenės dalių ir įstaigų evakuacija. Šarvuotininkai gavo uždavinį: saugoti geležinkelio tiltą per Vokės upę ir ugnimi dengti mūsų kariuomenės dalių pasitraukimą. Tą patį vakarą šarvuotininkai išvažiavo iš Vilniaus Lentvario link.

Įvykdžius uždavinį, spalio 10 d. šarvuoto traukinio likusi dalis grįžo į Kauną ir buvo perduota Geležinkelių dirbtuvėms naujam įrengimui.

LENKAMS PARENGTI SPASTAI

Spalio 6 d. iš Rūdiškių į Valkininką atvažiavo Geležinkelių kuopos, statybos būrys, vado-

Šarvuotų Traukinių perėmimo komisija, 1921 m. liepos mėn. Iš k. I eilėje: mjr. inž. Slapšinskas, gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas, civ. Mačiuika, kun. M. Krupavičius; II eilėje: ltn. Barota, ltn. Pašys, kpt. P. Gudelis.

vaujamas ltn. Jokūbo Baubliausko (Baublio). Jis iš Geležinkelių kuopos vado kpt. Klemenso Popeliučkos buvo gavęs uždavinį, patikrinti geležinkelio būklę nuo Rūdiškių iki Merkio upės geležinkelio tilto. Varėną lenkai jau buvo užėmę ir iš ten galėjo panaudoti iš mūsų atimtą šarvuotą traukinį. Apsisaugojimui nuo užpuolimo, ltn. J. Baubliauskas, pasitaręs su pėstininkų bataliono vadu, kuris gynė šį barą, nutarė parengti kliūtį, išardyti bėgius.

Statybos būrys, sulaukęs tamsos, nužygiavo už Merkio geležinkelio tilto, pirmojo posūkio ir pakeitė bėgvines, t.y. ištraukė ten buvusias, jas surinko, o jų vietoje, akių apgaulei, įstatė nuo sveikų bėgvinių nukapotas galvutes. Tokios galvutės bėgio nelaiko prie pabėgio, ypatingai posūkyje, išverčia bėgius į šoną ir važiuojantis traukinys nuvirsta. Taip geležinkeliečiai parengė lenkams spąstus.

Vėliau sužinota, kad lenkai spalio 8 d. su šarvuotu traukiniu važiavo iš Varėnos į Valkininką ir nepastebėjęs išardyto kelio, su garvežiu ir dviem vagonais nuvirto nuo bėgių.

NAUJO ŠORVUOTO TRAUKINIO RENGIMAS

Nuo spalio 10 d. iki lapkričio 20 d. Geležinkelių dirbtuvėse buvo apšarvuotas garvežys, įrengti 2 kulkosvaidžių vagonai ir 1 artilerijos lėkštvagonis. Kovos dalis buvo apšarvuota ir apginkluota. Kadangi lenkams pateko ne visa šarvuoto traukinio sudėtis, tad atnaujinus, buvo paliktas senasis vardas — "Gediminas".

Šarvuoto traukinio vadu ir toliau liko plk. ltn. J. Kraucevičius, o vado padėjėju buvo paskirtas kpt. Petras Gudelis, spalio 19 d. atkeltas iš 1 artilerijos pulko. Be to, kpt. P. Gudeliui buvo pavestos laikinai eiti ir ūkio vedėjo pareigos.

VEIKSMAI JONAVOS - KĖDAINIŲ RUOŽE

Lapkričio 20 d. šarvuotas traukinys buvo perimtas iš Geležinkelių dirbtuvių ir tą pačią dieną šarvuoto traukinio vadas gavo įsakymą vykti į Jonavą saugoti geležinkelio ir plento tiltus per Neries upę. Tuo metu lenkų raitelių brigada buvo įsiveržusi į mūsų kariuomenės užnugarį.

Iš Kauno šarvuotas traukinys "Gediminas" išvažiavo šios sudėties: 1 pusiau šarvuotas garvežys, 2 artilerijos lėkštvagoniai, 2 kulkosvaidžių vagonai ir bazė. Lapkričio 21 d., gavus naują uždavinį, šarvuotas traukinys išvažiavo į Kėdainius ir sekančią dieną iš pabūklų apšaudė Gineičių kaimą ir Apytalaukės bažnytkaimį, kur žvalgybos žiniomis turėjo būti lenkų raiteliai. Lapkričio 25 d., įvykdęs uždavinį, šarvuotas traukinys grįžo į Kauną.

Šiais veiksmais ir baigėsi šarvuoto traukinio kovos laikotarpis, pradėtas 1920 m. rugsėjo 22 d. ir baigtas tų pačių metų lapkričio 22 d. Už pasižymėjimus kautynėse Suvalkų fronte buvo apdovanoti Vyčio Kryžiumi: kpt. Juozas Giedraitis ir ltn. Antanas Sidabras.

ŠARVUOTŲ TRAUKINIŲ ĮRENGIMAS

Šarvuotas traukinys "Gediminas" grįžęs į Kauną, nuo lapkričio 25 d. iki 1921 m. kovo mėnesio stovėjo prie Geležinkelių dirbtuvių. Per šį laikotarpį buvo įrengti: 2 pusiau apšarvuoti garvežiai. Visi pabūklai buvo apšarvuoti skydais. Ant artilerijos lėkštvagonių pastatyti sandėliai, sviedinių atsargai laikyti. Buvo geriau įrengti vagonai įgulai gyventi. Artilerijos lėkštvagoniai (iš viso 3) buvo ginkluoti skirtingo kalibro ir įvairių valstybių pabūklais, todėl tarnybos apmokymas irgi buvo skirtingas. Pabūklai buvo šių rūšių: 2 vokiškos gaubicos (105 mm), 2 pabūklai prancūziški (75 mm) ir 2 pabūklai anglų laivyno (57 mm).

Įrengimo metu buvo vykdomas ir kareivių mokymas. Mokymo programa buvo sudėtinga, todėl kareiviai, pagal specialybę, buvo suskirstyti į grupes, tarnybas. Kiekvienai tarnybai paskirti viršininkai, karininkai. Buvo šios tarnybos: 1. lengvųjų pabūklų, tarnybos viršininkas ltn. A. Sidabras; 2. kulkosvaidininkų — ltn. A. Vileniškis; 3. gaubicų — ltn. J. Toliušis; 4. garvežio — ltn. Barota.

Įrengus šarvuotus traukinius buvo paskirta komisija, kuri juos parėmė iš Geležinkelių dirbtuvių. Komisiją sudarė: gen. ltn. J. Galvydis-Bykauskas (k-jos p-kas), mjr. inž. Slapšinskas, kpt. P. Gudelis, ltn. Pašys, ltn. Barota. Komisijoje dalyvavo ir kitų žinybų atstovai: Mačiuika — Valstybės kontrolės, kun. M. Krupavičius — Seimo.

ŠARVUOTŲ TRAUKINIŲ PULKO SUFORMAVIMAS

1921 m. rugpjūčio 1 d. Ž. Fredoje, šarvuotas traukinys "Gediminas" buvo performuotas į šarvuotų traukinių pulką. Pulką sudarė trys šarvuoti traukiniai: "Gediminas", "Algirdas" ir "Kęstutis". Performuojamo šarvuoto traukinio "Gedimino" kovos sudėtis buvo paskirstyta visiems traukiniams. Padidinus etatus, buvo daugiau atkelta karininkų ir kareivių iš įvairių kariuomenės dalių.

Šarvuotų traukinių pulko vadu buvo paskirtas plk. ltn. J. Kraucevičius, pulko vado pavaduotoju ir šarvuoto traukinio "Gedimino" vadu — kpt. P. Gudelis, šarvuoto traukinio "Algirdo" vadu — ltn. A. Sidabras, šarvuoto traukinio "Kęstučio" vadu — ltn. J. Toliušis, pulko vado adjutantu — ltn. Pašys.

Šarvuoti traukiniai, technikos ir ginklavimo atžvilgiu buvo žymiai geriau įrengti, negu 1920 m. "Gediminas". Tačiau pulkui kautynėse dalyvauti nebeteko.

PULKAS TAIKOS METU

Pulko nuolatinė stovėjimo vieta buvo Ž. Fredoje. Nors taikos metu šarvuotininkų gyvenimo sąlygos ir buvo geresnės nei kovų laikotarpyje, tačiau blogesnės už kitų kariuomenės dalių. Pulkas neturėjo kareivinių. Kareiviai gyveno vagonuose. Vasarą juose tvanku, žiemą — šalta. Viengungiai karininkai irgi gyveno vagonuose, vedusieji samdėsi butus mieste.

Karininkų sudėtis nuolatos keitėsi. Užsibaigus kovoms, dalis karininkų išėjo į atsargą, pakeitė profesiją. Pvz. ltn. Simas Sidabras (Antano brolis), pasirinko mokytojo, dailininko sritį. Per visą nepriklausomybės laikotarpį buvo Telšių gimnazijos mokytoju. Daug laiko jis skyrė tapybai.

Kpt. P. Gudelis, pakeltas į majoro laipsnį, apsisprendė tvarkyti savo ūkį ir 1922 m. balandžio 16 d. išėjo iš kariuomenės atsargon. Civiliame gyvenime jis aktyviai dirbo savivaldybės, visuomenės, kultūros ir kitose srityse.

Vyr. ltn. J. Toliušis baigė universiteto veterinarijos skyrių ir įsigijo vet. gydytojo teisę. Jis buvo Tauragės apskr. veterinarijos gydytojas.

ŠARVUOTŲ TRAUKINIŲ PULKO IŠFORMAVIMAS

Taikos metu vyko teorinis kareivių mokymas. Tačiau buvo atliekama ir praktika. 1922 m. rugsėjo 12-16 d. pulkas dalyvavo kariuomenės manevruose Batakių - Tauragės rajone. Nuo rugsėjo 22 d. iki spalio 1 d., vykdė žvalgybos pratimus ruože: Mažeikiai - Šiauliai - Obeliai. Vėliau atliko žvalgybos pratimus ruože: Kaunas - Mauručiai.

1924 m. sausio 1 d. šarvuotų traukinių pulkas buvo įjungtas į naujai suformuotą Šarvuočių Rinktinę ir kaip atskira kariuomenės dalis, nustojo egzistuoti. Šarvuočių Rinktinės sudėtyje, šarvuotų traukinių pulkas buvo performuotas į šarvuotų traukinių batalioną, kurio vadu buvo paskirtas mjr. Juozas Musteikis. *(B.d.)*

Karai ir maištai

B. B.

"...Laimėti mūšį, nėra augščiausias tikslas; palaužti priešo pasipriešinimą be kautynių, yra idealas..." kiniečių posakis, išsilaikęs nuo pirmojo tūkstantmečio, iki šių dienų. Jis tinka šiam metui, pasiliks ir ateičiai pagrindiniu siekiu kovų planuose, keičiantis metodams ir skalei.

Po II Pasaulinio karo išryškėjo "šaltojo karo" veiksmai tikslu priešą sunaikinti, ne "garbinga", amžiais įprasta atvira kova, bet braunantis į individo moralę, krašto ekonominį, socialinį ir net religinį gyvenimą, tikslu suardyti esamą santvarką, nuversti esamą vyriausybę, pastatant "savą", kuri tarnautų užpuoliko tikslams. Tos dviprasmės sąvokos, pradeda įgyti tiesioginę kovos prasmę artėjančiame rytdienos žmonijos gyvenime. Jau šiandieną išgyvename mažuosius, vietinius karus, vidaus karus, revoliucinius, civilinius, partizaninius, subversyvinius, tautų išlaisvinimo karus ir sukilimus. Visa ši terminologija yra klaidinanti, siauros perespektyvos, be iš anksto nustatytų teoretiškų pagrindų.

Komunistinio internacionalo plėtroje, galima būtų išryškinti keletas fazių. Pirmiausiai reikia parengti diversantų grupę, kuri numatytoje valstybėje pradėtų kurstymą -- skleidžiant provokuojančius gandus klaidintų visuomenę, kuriais nors, tam kraštui opiais, klausimais. Organizuojamas pogrindžio judėjimas, pasireiškiantis veiksmais, sukeliančiais gyventojų tarpe nesaugumo jausmą, niekinant vyriausybės įtaką valstybės gyvenime. Toliau seka pogrindžio taškų apjungimas, streikų vykdymas, sukilimų, teroro, vyriausybės asmenų apkaltinimas, verčiant juos vykdyti esamai santvarkai neigiamus veiksmus, daryti nepalankius politinius pareiškimus ir kita. Kai kurstytojams pavyksta įsigalėti atskirose krašto srityse, organizuojami teroristiniai veiksmai, kad įbaugintų gyventojus, verčiant vykdyti priešo valią ir nesilaikyti vyriausybės nustatytos tvarkos ir įsakymų. Karas tada prasideda visur ir niekur, nes viskas daroma mažoje skalėje, atskiruose punktuose ir naktį. Šios fazės tikslas, gyventojų paklusnumą perkelti nuo vyriausybės sukilėliams — pogrindžio sąjūdžiui, kuris sukuria "krašto išlaisvinimo vyriausybę". Ši turi tikslą išnešti tariamą tautos išlaisvinimo apsisprendimą viešumon ir save legalizuoti. Šiuos veiksmus remia gerai apmokyti ir ginkluoti sukilėlių daliniai.

Paskutinėje fazėje, kai organizacija išsiplečia ir pasidaro pajėgi, paėmusi krašto svarbiuosius punktus savon žinion, jėga nuverčia esamą vyriausybę ir pasiskelbia tikrąja krašto atstove ir tautos valios vykdytoja. Viskas vyksta stiprioje griovimą remiančios valstybės kontrolėje, iš kur gaunama visa reikalinga pagelba tol, iki sukilėliai prieina prie savo krašto išteklių, tačiau, politinė, svetima kontrolė pasilieka.

Istorija mus moko, kad karai vyksta tarp dviejų išbalansuotų — simetrinių jėgų. Esant aiškiai jėgų persvarai, kariniai ir ekonominei, išskyrus karus vedamus tam tikru politiniu, ar kuriuo kitu tikslu, nesantaika sprendžiama politinėje plotmėje (lenkų ultimatumas 1938 metais, dėl diplomatinių ir ekonominių santykių). Galutinėje išvadoje, karas yra varžybos tautų — valstybių valios, nervų ir ištvermingo apsisprendimo (nes kaip jau minėta, karai prasideda tarp simetringai išbalansuotų jėgų), kiekvienai pusei žinant pavojingas karo pralaimėjimo pasekmes. "Tautų išlaisvinimo karų" impulsas siekia klasiškų pavyzdžių — V. I. Leninas studijavo Karolį von Klauzevitzą ir jo teoriją pritaikė komunistinio internacionalo interesams. Klauzevitzo teorija, buvo impulsas sudaryti stiprią internacionalinę sąjungą prieš kapitalizmą, kad viršijantis komunizmo pajėgumas verstų kapitalizmą pasiduoti, išvengiant kovų, antraip grėstų sunaikinimas (geriau raudonas negu lavonas — buvo pasklidęs savo laiku šūkis). Karolis Marksas kovą tarp klasių pramatė kovoje tarp valstybių. Sujungus abiejų teorijas, ideologija nežino valstybių sienų, kovai ruošimąsis išeina į pasaulinį mąstą, traukiant jėgų pusiausvyrą savon pusėn, laimėjimui kovos be mūšio.

Lenino teorija — atviros kovos pradžią tęsti iki tol, kol priešininkas, dėl kurių nors, iš anksto sudarytų, sąlygų atsidurs tokioje padėtyje (kariniai, ekonominiai, politiniai), kad laimėjimo smūgis bus užtikrintas. Ši teorija, nuo 1920 metų penktojo komunistų partijos kongreso, yra sėkmingai vykdoma (tikėkimės, kad galutinai ją įvykdyti nepasiseks).

Stebint ir registruojant visus sukilimus, protestus, šauksmus dėl kurių nors nepasitenkinimų, būtų netikslu apspręsti, kad tai vien Maskvos ar Pekino darbas. Taip pat nebūtų tikslu sakyti, kad panašūs įvykiai komunistiniuose kraštuose yra tik CIA organizuoti. Taip pat būtų nenuoseklu, visas pasaulio nesantaikas matyti kaip komunizmo pastangas prieš kapitalizmą, socializmo prieš laisvę lenktyniavimą. Tačiau, būtų pavojinga nematyti ar nusigręžti nuo veiksmų, organizuojamų, palaikomų ir remiamų komunistinių valstybių. Žinome gerai, kad geriausi tos rūšies specialistai yra marksistai, leninistai, maoistai ir guaveristai. Jie labai apsukriai, maskuotai ir įžūliai paskleidžia nepasitikėjimo, netvarkos ir nepaklusnumo sėklas iš anksto numatytose šalyse, kad suskaldytų, susilpnintų krašto pajėgumą ir kariniai ir ekonominiai. Šios rūšies kovoje taktika ir strategija iki šioliniu supratimu neegzistuoja — vadovaujamasi fizikos dėsniais: detonacinio sprogimo, kritiškos masės, grandininės reakcijos. Kova prieš tokius veiksmus yra sudėtingesnė už atviro karo veiksmus. Pačios kovos būdų pažinimas ir supratimas yra tik dalis laimėjimo. Surasti priemones kovai, jas panaudoti ir išlaikyti, kad atstačius sugriautą padėtį į pirmykštę, išryškinti viduje tūnantį priešą ir padaryti jį neveiksmingu, įtikinti visuomenę, kad atskirtų, kas yra tautos ir valstybės priešas, yra didžioji kovos problema ir ji nėra paprasta, nes reikia veikti savoje žemėje, su savais ir tarp savų žmonių. Kaip kraštutinė priemonė yra panaudotinos krašto ginkluotos jėgos, kurios bet kuriuo metu turi būti išlaikytos augštame moraliniame lygyje. Kautis svetimoje žemėje, prieš kitos valstybės ginkluotas jėgas, yra skirtinga nuo kautynių savose sodybose, prieš brolius. Tai labai gerai žino ir priešininkas, kuris organizuoja diversinius — revoliucinius karus. (Neveltui pastaruoju metu amerikiečių spaudoje labai ryškiai varoma akcija prieš Pentagoną, generolus ir karinius biudžetus).

Kova prieš kurstymą ir maištą yra ypatingai sunki demokratiniuose kraštuose, kur yra laisvė pasireikšti individui, organizacijoms ar šiaip grupėm piliečių, kurios kaip tik ir gali būti demoralizuotos ir paakintos veikti prieš esamą santvarką tikslu ją sugriauti ir padėti sudaryti priešui palankią, šiuo atveju — komunistinę santvarką.

Tautinėse valstybėse esant didesniam integralumui tautiniu atžvilgiu, priešrevoliucinė kova turėtų būti lengvesnė, nes dažnai tautinės aspi-

racijos yra stiprus akstinas jungtis bendriems savos tautos siekiams. Bendros tautinės idėjos negali būti universalinės — tarptautinės, būdamos savo pobūdžiu kiekvienai tautai savitos, todėl tarptautinėms aspiracijoms nėra taip lengvai pažeidžiamos. Tautiškumo ir valstybiškumo sąvokų įgyvendinimas tautoje — valstybėje, priklauso nuo krašto intelektualinių jėgų, kurių dalimi priskaitytina ir vyriausybė. Mišriatautėse valstybėse pasilieka piliečio sąvoka, pareigos supratimas savam kraštui, valstybei, respektas savo pačių išsirinktai vyriausybei.

Mums, tiek kariams, tiek visuomenininkams ir politikams, labai pravartu persiorientuoti naujoje atmosferoje ir ją gerai suprasti, kad nevirstume suklaidintos masės dalimi.

Pastaruoju metu, amerikiečių spaudoje ir senato posėdžiuose keliami klausimai, kaip sumažinti karinį biudžetą — "per daug ginklų, per daug bazių, per brangiai kainuoja...". (Kad susidarytų pilnesnis vaizdas šių šūkių prasmės, pravartu peržvelgti "Karyje" tilpusius straipsnius 1968 metų balandžio mėn., "Sovietų pažiūros į tautų išlaisvinimo karus" ir tų pačių metų gruodžio mėn., "Sovietų karinė ekspansija"). Neįprastai skamba, tačiau bendroje apimtyje, tat nėra vien ekonominių klausimų sprendimas savo krašto naudai, tai yra karas ir jo vedimas, jau šiandieną aišku, nėra vienų karių ir politikų rankose, bet viso krašto. Mes esam gerokai atsilikę savo pažiūromis į rašto gynybos klausimus ir karo sąvoką bei jo prasmės apimtį šiomis dienomis. Todėl dabar praverstų įžvelgti, kad Lietuvos nepriklausomybės atstatymo kova, fiziniai veiksmai ginklu ar be ginklo, turi būti suprantami kaip visos tautos bendras reikalas, kiekvieno tautiečio pastangos, neatsižvelgiant, kuo kas save vadina.

Po II Pasaulinio karo amerikiečių ginkluotos jėgos buvo išblaškytos po žemės rutulio įvairius taškus, taikos išlaikymui ar agresijos sustabdymui, ar vykdant įsipareigojimus. 1969 m. spalio mėn. iš 3,5 milijono amerikiečių karių, apie 1.2 milijono stovėjo užjūrio kraštuose. Žemės kamuolio paviršių dengia dvi vyraujančios jėgos — vienai užleidus kurią nors vietą, tuojau pat ten įsitvirtina antroji (anglams pasitraukus iš rytinių kolonijų, ten tuojaus pat atsirado komunistai rusai; amerikiečiai atitraukė bazes iš Pakistano, po trijų mėnesių rusų įgulos jau įsigyvendino ten, aerodromuose). Amerikiečiai turi sudarę saugumo įsipareigojimų sutartis su 42 valstybėm. Kongresas yra davęs prezidentui laisvę veikti politiniai, ekonominiai ir kariniai su kitais kraštais savo nuožiūra, sutarčių ribose. Kur nebuvo padaryta formalinių sutarčių, buvo susitarta neoficialiai, per karinius sluogsnius. Kraštuose, kur yra amerikiečių bazės, konfliktui įvykus tiesioginiai įsivelia ir Amerika. Taip atsitiko ir Vietname — vietkongiečiai užpuolė Pleiku, kur buvo amerikiečių bazė. Amerikiečiai įsivėlė į kautynes. Iš mažo susidūrimo veiksmai išsivystė į mums jau žinomą skalę. "...Įgulų laikymas kituose kraštuose, automatiškai gali išprovokuoti karą, kas yra nepageidaujama..." (Jack Anderson, "Parade"). "Bazėse laikomos įgulos ir jų ginklavimas neatatinka šiandieninio ginklavimo reikalavimų ir jų laikymas yža beprasmis... esant raketoms su branduolinės energijos užtaisais, galinčiais pasiekti kiekvieną žemės paviršių, bazių laikymas yra anachronizmas" (ten pat.). Pagal senatoriaus S. Symingtono pareiškimą, vien šiais metais bazių išlaikymas yra anachronizmas" (ten pat). Pagal senatoriaus S. Symingtono pareiškimą, vien šiais metais bazių išlaikymas kainavo $3.5 bilijono, su krašte laikoma administracija, aprūpinimo tarnyba ir kita. Iš viso, išleista 413.5 bilijono. Tai yra viena iš priežasčių, dėl kurios nesuvedamas balansas (Nuo II Pasaulinio karo galo amerikiečiams bazių išlaikymas kainavo vieną trilijoną dolerių). Kita aplinkybė — bazėse esantieji Amerikos kariai nepalankiai nuteikia vietos gyventojus — jie kelia kainas mokėdami už įvairius patarnavimas klubuose, kirpyklose ir kit., išsišokimais padeda komunistų propagandai ir t.t. Daugelis Amerikos ambasadorių reiškia nepasitenkinimus, kad įgulų viršininkai palaikydami ryšius su vietine vyriausybe ir visuomene, kišasi į ambasadorių darbą (Argentinos, Peru, Panamos ir kitų kraštų).

Atsižvelgiant į kelis paminėtus pareiškimus, amerikiečiams senai reikėjo grįžti namo, kad netrukdytų pasaulyje įsigalėti rusams su jų sąjungininkais, gi Amerika, pagal Lenino pareiškimą, kaip sunokęs obuolys, nukristų į komunistų rankas.

Čikagos ir Illinois valstijos KARIO skaitytojams!

Pranešama, kad š.m. spalio mėn. 25 d. (sekmadienį) 4 val. po pietų Jaunimo Centre, apatinėje parodų salėje, Čikagos Ramovėnai talkinami Birutininkių rengia žurnalui KARYS paremti tradicinę KARIO kavutę. Šion kavutėn kviečiami atsilankyti visi KARIO skaitytojai su savo artimaisiais bei svečiais ir visa lietuviškoji visuomenė. Be vaišių, atsilankiusiems bus parodyti filmai iš KARIO paramos pobūvių ir patiekta trumpa meninė programa. Laimės traukime galima bus laimėti didelį dail. Jadv. Paukštienės paveikslą dovanotą p. O. Žadvydo, Los Angeles, ir keturių tomų Br. Kviklio "Mūsų Lietuva" veikalą, autoriaus paaukotą mūsų lietuviškosios karinės spaudos sustiprinimui. Laimės bilietukus galima įsigyti pas KARIO atstovą Čikagoje ir pas jų platintojus.

Visi KARIO skaitytojai, buvę kariai, savanoriai, šauliai, veteranai ir visi lietuviai jauskime pareigą išlaikyti mūsų vienintelį lietuvišką karinės minties žurnalą KARYS! Dalyvaukime šiame kultūriniame parengime! Neatsisakykime įsigyti laimės bilietukų! Paremkime KARĮ savo išgalima auka!

G. J. Stankūnas,
Kario atsovas Čikagoje

Ar reikėjo priešintis mūsų valstybės užgrobimui?

Kalėdų išvakarėse ("Naujienos" — 1966 m. gruodžio mėn. 19 d.) St. Juškėnas pasišovė išryškinti jau daug kartų spaudoje linksniuotą šią temą. Kaip paprastai, švenčių proga visi daromės sentimentalesni, atseit, plačiau praveriame savo širdis saviesiems... Taigi, ir p. Juškėnas mėgina pažerti savų sentimentų, neva ir savo tėvynei, ieškodamas atpirkimo ožio dėl jos likimo.

Svetimųjų jungas, uždėtas mūsų kraštui visiems sunkiai spaudžia širdis. Ne tik pažeminimas, skurdas, vargas, bet ir kraujas mūsų artimųjų, kenčiančių priespaudą įpareigoja mus šaukti, skelbti pasauliui žmoniškumo paniekinimą, tironijos triumfą, kurį ten sukūrė okupantas. Bet šitos medalio pusės p. Juškėnas nemato, o jieško "tikrojo" kaltininko Lietuvos Kareivėlio asmenyje.

Pasiblaškęs ir pasimėtęs karinių pajėgų palyginimuose: "Prilygo modernių Europos valstybių kariuomenėms"... "Taigi prilygo, bet nesipriešino ir nekariavo"... užbaigia savo sumestą tezę, tikėdamasis sumušęs "Gintare" straipsnelio autorių, rašiusį jaunajai kartai apie Lietuvos praeitį, neskirdamas kiekybės nuo kokybės sąvokų, persimeta į lenkų ultimatumą Lietuvai, kur, neva, Lietuvos Kareivėlis irgi neparodęs reikiamos iniciatyvos, o tuo tarpu barasi dėl, neva, perdidelio karininkų įsipolitikavimo, kaip jis čia linksniuoja: verčiusių ir nuolat besistengiančių versti valdžias"...

Vertė valdžią — blogai, nevertė valdžią, irgi blogai. Atrodo, kad paskutiniu p. Juškėno pageidavimu Lietuvos Kareivėlis turėjo nuversti valdžią ir pats pasiimti iniciatyvą ginti savo kraštą — pakelti ginklą...

Iš p. Juškėno komentarų, daromų iš Igno Taunio "Laisvojoje Lietuvoje" paskelbto pasikalbėjimo su Ernestu Galvanausku, kurių pilnai nesupratęs — nesuvirškinęs, tampa gatavas ugnimi spiaudyti ant to Lietuvos Kareivėlio, taip nesenai atvadavusio tėvynę, prijungusio Klaipėdos Kraštą, bei visą tai išlaikiusį iki kolosų susidūrimo... tvirtina, kad būtų geriau buvę Lietuvai turėti tik kelis šimtus kareivių paradui ir kelis augalotus "barabanščikus" Lietuvos laisvei ginti...

Lyg iš kanapių išlindęs, jis kartoja plačiai neaiškių gaivalų skleidžiamas pasakas lietuvių tarpusaviam skaldymui, bet ne pozityviam bendradarbiavimui. Ir tos jo paties sukurtos, neva, jaunuolių pasakos, taip nayviai išreikštos ir toks puikus "sugebėjimas" nerasti nei vienos pozityvios detalės Lietuvos kūrybos laikotarpy, kur ši kūryba surišta su kariuomene, leidžia spėlioti kiek p. J. yra daugiau pažengęs už tuos jo paties sukurtus 14-15 metų jaunuolius su elementorium rankose.

Kur gavo savo išsimokslinimo pagrindą Lietuvos policija, paštininkai, auto mechanikai, šoferiai, šaulių būrių vadai; kiek sanitarinių puskarininkų, ar šiaip sanitarų paruošta... ar kaimo bernelis, grįžęs iš kariuomenės, nebuvo pažiba savųjų tarpe?!

Ne mano pareiga išskaičiuoti visų teigiamybių, kurių būta taip daug ir jei visas čia atskleisti, visvien rasis plačiaburnių, kurie rėks: propaganda! melas! ar kitu būdu mėgins sudeginti tiltus į praeitį, kaip dabartinė studentija degina savo bibliotekas, nes kažkas šnibžda: — būk kudlotas, barzdotas, nešvarus, šmeižk kitus, degink kas ne tavo ir žudyk, ir būk pasiruošęs net savo tėvus žudyti, nes to iš tavęs reikalauja Didysis Murzlius ne tik fiziniai, bet ir dvasiniai juodžiausias.

Matyti, p. Juškėnui per giliai širdin įsmigo augščiau jau minėto pasikalbėjimo su Galvanausku rezultatai, kad šis nei nebeimdamas galvon, kad tas pats Galvanauskas jau prieš tai daugelį kartų buvęs ne tik ministeriu, bet ir ministeriu pirmininku, atėjus užgrobikui, nuėjo jam tarnauti, kuris, turėjęs valdžioje tokias vietas, negalėjo nežinoti užgrobiko tikslų, — puola Lietuvos Kareivėlį, kodėl šis nepakėlęs ginklo...

Kareivėli, Tu turėjai priminti p. Galvanauskui, kad šis, žinodamas nutarimą už kurį savo ranką buvo pakėlęs ministerių kabineto posėdyje, reiškiantį priešintis Sovietų Rusijai, pasirūpintų patikrinti, kaip tas nutarimas vykdomas...

Begarbindamas E. Galvanausko pareiškimus, perduotus trečiojo asmens, Juškėnas, lyg saulės apšviestas, klosto tas jo, neva, šventas tiesas, kurios, matyti, jo manymu, turėjo išplaukti iš E. Galvanausko eitų pareigų didelio sąrašo, kuris, tikriausiai ir sumaišė p. Juškėno galvelę.

P. Juškėno tvirtinimas, kad E. Galvanauskas, būdamas ministeriu, dalyvavęs ministerių kabineto posėdyje, kur vienbalsiai buvę nutarta priešintis ginklu Sovietų Rusijos agresijai, bet teisinosi nieko nežinojęs, kad tam pasipriešinimui nebuvo pasiruošta, nekelia abejonių, bet kodėl E. Galvanauskas tuo metu, būdamas tokiame poste, nesiinteresuoja to nutarimo įgyvendinimo patikrinimu ir to nepastebi p. Juškėnas, arba sąmoningai nutyli. Ar tai nebuvo gyvybinis kraštui klausimas?! O, E. Galvanauskas turėjo žinoti gynimosi pasiruošimą, kuris buvo tampriai surištas su finansavimu.

Kas turėjo pasipriešinti agresijai? Kas turėjo pasipriešinimui vadovauti? — Valstybės — vyriausybės nariai, užėmę vyriausius postus valstybės aparate, darę vienbalsius nutarimus... ar eilinis pilietis, atseit, tas Lietuvos Kareivėlis (nežiūrint laipsnio), nežinodamas ministerių nutarimų, nei galėdamas nujausti, kad ministeriai taria vienbalsiai, bet nesirūpina, kad tokie nutarimai būtų vykdomi?

Jei apie tai būtų p. Juškėnas pagalvojęs, nebūtų tokios sarmatos pažėręs spaudos puslapiuose.

Lietuvos Kareivėlis buvo išduotas tokių auksaburnių ir jėga įjungtas į raudonąją armiją. Gi, E. Galvanauskas savo noru nuėjo į ministerio kėdę, tarnauti okupantų diriguojamai vyriausybei ir tik vėliau, be kelnių, perbridęs ties Palanga vokiečių rubežių, pabėgo.

Lietuvos Kareivėlis visa jėga priešinosi naujam užmestam okupantų režimui ir daug, oi, daug jų žuvo spontaniškai beatsipalaiduojant nuo pavergėjų, kilus karui su vokiečiais, apvalant savo kraštą ir vėlesnėje rezistencijoje.

Dėlto ir šiandien, bene, svaresni pasisakymai tuo opiu klausimu būtų to Lietuvos Kareivėlio, bet ne kokių "auksaburnių", tada vienaip, šiandien kitaip bebūbnijančių į "teisybės" būbną, ir ne tų interpretatorių, vapaliojimai su mėginimu susidaryti sau tam tikrą autoritetinį kapitalą, nežiūrint kokių padarinių pridarys savųjų tarpe, ypač jaunosios kartos akiratyje.

P. Juškėnas, kažko siekdamas, plaka net trečiame dešimtmetyje nusikaltėlį... patį save, išėjusį savo žodžiu, žodžiu be logikos, plaka savo nesusigaudymą, nežinojimą ir būtų gerai, jei tuo mėgintų nukryžiuoti savo kam tai paslėptą patarnavimą.

St. Baipšys

Redaguoja —
Š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.
Racine, Wisc.

TREMTIES TRIMITAS

VĖLIAVOS ŠVENTINIMO IŠKILMĖS

K. Mlkv.

Birgelio mėn. 21-ji buvo didi diena Čikagos gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos istorijoje: tą dieną kuopa atšventė savo naujai įsigytos vėliavos šventinimo šventę. Vėliavą kuopai padovanojo žinomasis lietuviškų reikalų rėmėjas, Chicago Savings & Loan Association b-vės prezidentas, John Pakel.

Oras pasitaikė gražus, tad, vietoj bažnyčios ar salės, iškilmės vyko Vyčių namų kieme-sode. Už improvizuoto altoriaus stovi išsirikiavusios šventėje dalyvaujančių šaulių kuopų vėliavų tarnybos su vėliavomis. "Ramiai!" komandai nuaidėjus, dvi vėliavos fundatoriaus J. Pakel atstovės, ceremonialiai atneša suklostytą vėliavą ir perduoda ją greta altoriaus stovintiems vėliavos krikšto kūmams. Vėliavos prie stiebo pririšimo apeigose pirmąjį mazgą užriša vėliavos kūmas Juozas Žemaitis, antrą — vėliavos kūma Sigutė Žemaitienė, trečią mazgą LŠST vardu užriša vicepirm. K. Milkovaitis. Puikioje, išskleistoje vėliavoje įrašas: "Per jūrą į tėvynę."

Kadangi gen. T. Daukanto šaulių kuopos gretose yra katalikų ir ev. liuteronų, tai tikybines šventinimo apeigas atliko du dvasiškiai: ev. liuteronų kun. J. Pauperas ir tėvas jėzuitas J. Raibužis. Pašventintą vėliavą kūmai perdavė LŠST CV pirmininką atstovaujančiam š. K. Milkovaičiui, o šis — priklaupusiam ir vė-

Gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos vėliavos šventinimas. Iš k. stovi: mecenato J. Pakelio atstovė ir vėliavos krikštatėviai pp. Žemaičiai. Pagarbą atiduoda šaulių vadovybė. Iš k.: Karolis Milkovaitis, šaulių garbės narys Vladas Išganaitis, Algirdas Budreckas, Stasys Bernatavičius ir Stasys Jakūbaitis. Šventinimo ceremonijas atlieka kun. Pauperas ir kun. Raibužis. Foto P. Maletos

Iš k. į d.: Vėliavos krikšto kūma Sigutė Žemaitienė, kūmas Juozas Žemaitis, šventės programos vedėjas š. Mykolas Maksvytis, LŠST c. v-bos vicepirm. Karolis Milkovaitis, rišąs vėliavą prie koto, vėliavos fundatoriaus J. Pakel atstovė. Nuotr. P. Malėtos

liavą pabučiavusiam gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopos pirm. J. Pranaičiui.

Žodžiu kuopą sveikino K. Milkovaitis — LŠST CV vardu, buv. LŠST CV pirm. V. Išganaitis — savo ir Vytauto Didžiojo š. kp. vardu, LŠST jūrų šaulių vadovas M. Vitkus — savo ir Detroito šaulių vardu, "Klaipėda" jūrų šaulių kp. pirm. S. Bernatavičius — Cicero jūrų š. kp. vardu, Kanados šaulių rinktinės pirm. S. Jokūbaitis — Kanados šaulių vardu, kun. A. Stašys — Alto vardu. Taip pat sveikino skautų ir kt. atstovai.

Kai visa tai vyko, ne vieno dalyvio mintys grįžo praeitin, į 1940 metus. Raudonasis okupantas tada, tik spėjęs mūsų kraštan įsibrauti, pačiu pirmuoju savo uždaviniu laikė iš pagrindų sunaikinti tuometinę Lietuvos Šaulių Sąjungą. O jos narius, kiek spėjo sugaudyti, vienus kalėjimuose nukankino, o kitus ištrėmė lėtai mirčiai į baisųjį Sibirą. Okupanto naudotas įnirtimo būdas rodo, jog jis labai gerai žinojo, kad Lietuvos šaulys buvo jo didžiausias priešas. Bene ta pačia mintimi vadovaudamasis, vienas sveikintojų pareiškė: "... Savo budeliškąjį darbą atlikęs, okupantas rankas trynė galvodamas, kad Lietuvos šauliai visiems laikams išnyko nuo žemės paviršiaus. Bet, štai, truputis jam nemalonios ironijos: priešas nepagalvojo, kad ideja, dargi kilni, nemiršta. Ir štai, Lietuvos Šaulių Sąjunga ir vėl gyva. Nors čia, tremtyje, negalime būti tiesioginiame sąlytyje su okupantu, mes, prisikėlę Lietuvos šauliai, nenustojome budėti tėvynės sargyboje ir be pertraukos aikštėn keliame jo niekšiškus darbus. Kiekviena šauliška vėliava, kiekviena šauliška uniforma, kiekvienas šaulio ženklas ant krūtinės priešui yra rakštis aky, balsu šaukianti: "Okupante, mes, prisikėlę Lietuvos šauliai, neapkenčiame tavo smurto ir reikalaujame, kad pasitrauktum iš mūsų krašto!"

Čikagos gen. T. Daukanto jūrų šaulių kuopą, įsigijusią garbės ir pasididžiavimo simbolį — šaulišką vėliavą, verta ir čia, spausdintu žodžiu, pasveikinti kito kalbėtojo žodžiais: "... Nėra geresnės progos, kaip ši, priešui dar kartą priminti: Okupante, nesustabdysi upės bėgimo, nors ji tekėtų ir pamažu. Istorijos ratas nesulaikomai sukasi ir Lietuvo vėl bus laisva. Tuo nė vienas neabejojame. O laisvės rytui brėkštant, sesės ir broliai daukantiečiai, per jūrą, augštai iškėlę, garbingai parneškite savo vėliavą į laisvą tėvynę."

Šaulių ir jų svečių suvažiavo, ne vien tik iš Čikagos, bet taip pat iš Wisconsino, Detroito ir net Kanados. Pasigėrėtinas yra LŠST jūrų šaulių vadovo š. M. Vitkaus pasišventimas šauliškam darbui. Jis suorganizavo būrį šaulių ekskursijai į Čikagą, o po savaitės tą patį pakartojo žygiui į Dehli, Kanadoje, į tenykštės kuopos dešimtmečio šventę. Daugiau tokių vadų ir pasišventėlių šaulių mūsų organizacijai! Pagirti reikia ir svečius kanadiečius su rinktinės pirm. S. Jokūbaičiu priešaky.

Iškilmės buvo baigtos Tautos himnu. Po iškilmių Vyčių salėje sekė banketas. Iškilmės buvo filmuojamos ir filmas bus rodomas "Lietuviai televizijoje" programoje.

Šventės programą pravedė š. V. Maksvytis.

GARBĖS PIRMININKAS IR S-GOS GARBĖS NARIAI

1967 m. spalio mėn. 7 d. ir 1970 m. balandžio mėn. 25-26 d.d., Detroite, visuotiniai atstovų suvažiavimai LŠ ST garbės narį teisininką Rapolą Skipitį išrinko Garbės pirmininku. Buvęs S-gos pirmininkas Vladas Išganaitis, prof. dr. Vaidievutis A. Mantautas ir Detroito Stasio Butkaus š. kp. pirmininkas Vincas Tamošiūnas išrinkti LŠST garbės nariais.

KUOPŲ GARBĖS ŠAULIAI

Sav.-kūrėjas Ignas Paukštelis ir Kazys Žilėnas išrinkti DLK Kęstučio š. kp. garbės šauliais.

Juozas Šiaučiulis ir Ignas Petrauskas išrinkti Lietuvos Karaliaus Mindaugo š. kp. Montrealyje garbės šauliais.

Sav.-kūrėjas, kpt. Jurgis Mitkus išrinktas Švyturio jūrų š. kp. garbės šauliu.

•

V-sis LŠST vis. atstovų suvažiavimas paskyrė 200 dol. premiją S-gos garbės nariui gen. Kaziui Musteikiui už jo parašytą knygą "Prisiminimų fragmentai". Premiją, savo asmenine auka 50 dol., dar padidino š. Kazys Žilėnas.

Per dalinį centro valdybos posėdį, įvykusį 1970 m. gegužės mėn. 17 d. Jaunimo Centre, Čikagoje, premija buvo įteikta autoriui.

Generolas nuoširdžiai padėkojo už jam skirtą dėmesį ir, savo keliu, tuos pinigus paaukojo LŠST kultūrinių reikalų puoselėjimui.

JONINĖS

DLK Kęstučio š. kp. birželio mėn. 27 d. atšventė savo tradicinę šventę — Jonines, š. Vinco Bagdono sodyboje, kuri randasi ant smėlėto Mičigano ežero kranto.

Laužą atidarė kp. pirm. š. P. Petrušaitis, o jį uždegė garbės šaulys Kazys Žilėnas. Š. plk. Jonas Kazitėnas trumpai apibūdino Joninių reikšmę lietuvių tautai ir ragino tęsti tų tradicijų išlaikymą išeivijoje. Ta proga garbės šaulys, savanoris-kūrėjas Ignas Paukštelis, pasveikino dalyvaujančius varduvininkus — Jonus, Vladus, Petrus ir Emilijas.

Svečiai ir šauliai padainavo prie laužo nostalgiškų, linksmų ir trankių lietuviškų dainų, kurios kadaise skambėdavo laisvos Lietuvos laisvojoje padangėje. **P. P.**

PIRMŪNO NETEKUS

Š.m. birželio mėn. 1 d. Kaune mirė profesorius Tadas Ivanauskas, žymus mokslininkas, visuomenės veikėjas ir didelis gamtos mylėtojas. Buvo gimęs 1882.XII.16 Lebiodkos dvare, Lydos apskrityje. Gamta pradėjo domėtis iš vaikystės, ypač paukščiais. Mokėsi Varšuvoje, Petrapilyje ir Paryžiuje, kur baigė Sorbonos universitetą zoologu. Grįžęs į Petrapilį įsteigė moks-

Board of Commissioners of Cook County, Illinois, prezidentas George W. Dunne, Čikagos miesto sotušėje įteikė Chief Warrant Officer Ed Paulauskui, helikopterių vairuotojui, Cook County vėliavą ir Lithuania Plaza iškabą. Jis šiuo metu tarnauja kariuomenėje P. Vietname. Fronte jo šalmas papuoštas mūsų lietuviška Vytimi. Jis žada Lithuanian Plaza iškaba ir Cook County vėliava papuošti helikopterį. Iš kairės: Algirdas Budreckas, "Naujienų" atstovas, George W. Dunne ir karininkas Ed. Paulauskas. Foto V. Noreikos

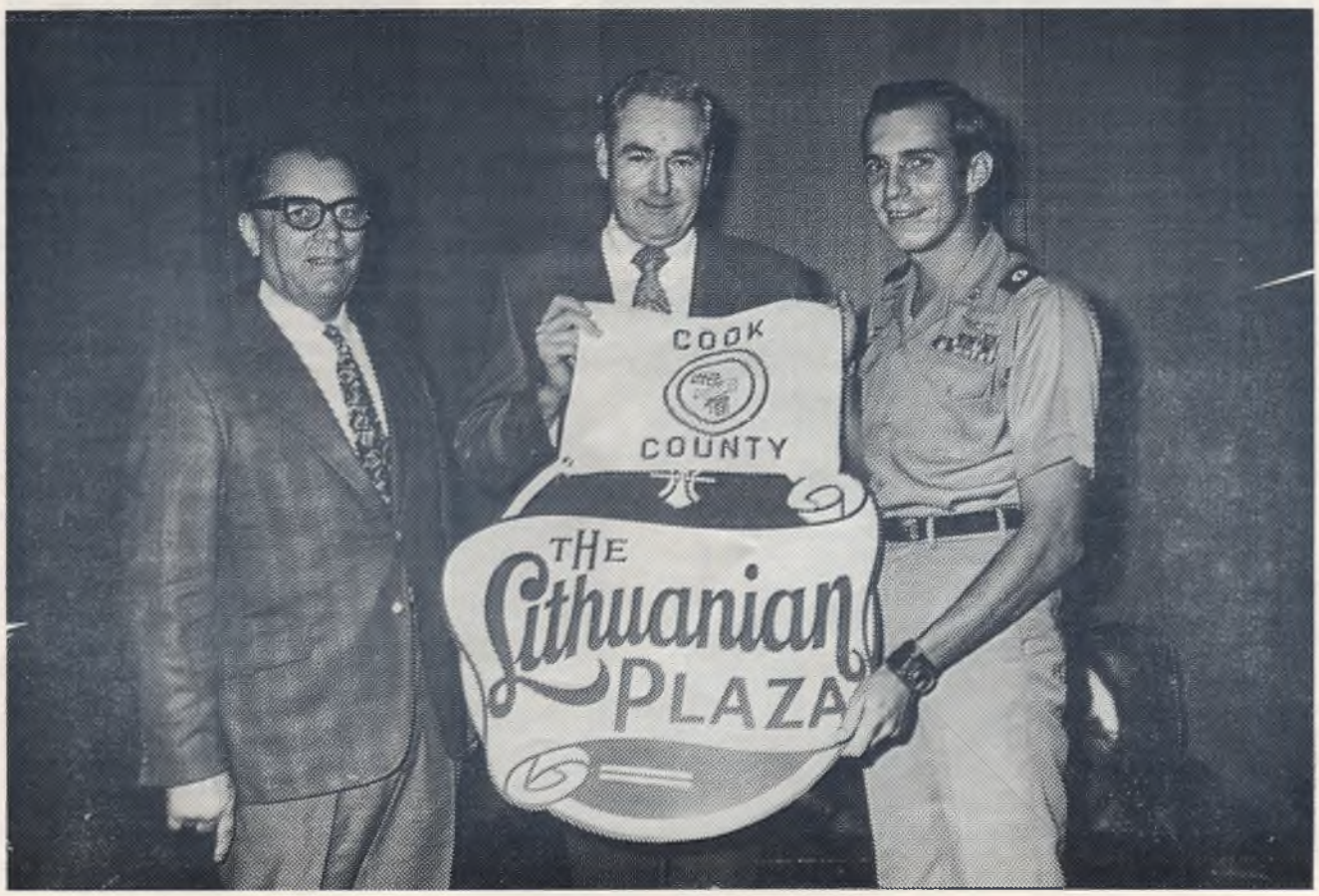

Virš.: Lietuvoje 30 m. vykstančiam genocidui prisiminti, birželio 15 d. atlaikytos šv. mišios, Šv. Petro bažnyčioje, So. Bostone. L.Š.S.T. Jono Vanagaičio šaulių kuopos pirmininkas J. Stašaitis su kuopos vėliava. Jo žmona Zofija ir A. Liutkonienė (jam iš dešinės), prie bažnyčios.

lo priemonių dirbtuvę ir suorganizavo dvi ekskursijas į Norvegiją, bei Murmanską tyrinėti jūros paukščių gyvenimą.

1918 m. grįžo į Lietuvą ir įsijungė į jos atkūrimo darbą. Priklausė branduoliui, kuris įkūrė Lietuvos Šaulių S-gą. Buvo pirmosios, o vėliau ir daugelio kitų centro valdybų narys. Savanoriu kovojo dėl Lietuvos laisvės.

1920 m. buvo vienas iš Augštųjų kursų organizatorių Kaune, kurie išaugo į Lietuvos, vėliau Vytauto Didžiojo universitetą. Buvo to universiteto, o vėliau ir Vilniaus universiteto zoologijos katedros vedėjas.

1938 m. jo pastangomis buvo įkurtas Kauno zoologijos sodas. Jis Lietuvoje įvedė paukščių žiedavimą ir įkūrė gamtos tyrimo stotį Kaune.

Taip pat pasirūpino, kad būtų įsteigtas Žuvinto rezervatas.

Rūpinosi Lietuvos apželdinimu, redagavo "Medžiotojo" žurnalą. Parašė daug mokslinių straipsnių ir veikalų. Stambiausias jo mokslinis veikalas yra 3 tomų darbas "Lietuvos paukščiai", kurio išleistos 1938 ir 1955 metų laidos.

A.a. prof. Tadas Ivanauskas, birželio 3 d. buvo palaidotas Tabariškėse, Garliavos valsčiuje, kur jis gyvendavo ir kur buvo įkūręs kailinių žvėrelių ūkį.

VLADAS IŠGANAITIS — ŠAULIŲ VETERANAS

Algirdas Budreckas

Šiomis dienomis Vladui Išganaičiui sukako 70 metų amžiaus. Be šio garbingo amžiaus, taip pat sukako 50 metų kai jis priklauso Šaulių S-gai. Šaulių eilėse tokių sukaktuvininkų kaip V. Išganaitis yra reta. Jis, iki šios dienos, visa savo siela nuoširdžiai dirba atsidėjęs Šaulių S-gos idealams. Jo veikla Šaulių S-gai buvo gerai visiems žinoma Lietuvoje, o taip pat ir išeivijoje. Lietuvai kuriantis matome sukaktuvininką Šaulių S-gos eilėse. Išeivijoje irgi jis yra vienas iš pirmųjų atsteigėjų ir šaulių idealų puoselėtojų eilėse. Išeivijoje jis išrenkamas Šaulių S-gos pirmininku. Paskutiniame suvažiavime Detroite, šauliai ir toliau pageidavo ir mielai norėjo jo vadovavimo, bet gyvenimo amžiaus slenksčiai pasidarė jam sunkesni ir jis atsisakė kandidatuoti. Jo vadovaujama Šaulių S-ga tremtyje išaugo į didelę organizaciją. Tai nuopelnas gabaus ir sumanaus organizatoriaus Vlado Išganaičio. Todėl, ne veltui vi-

← L.Š.S.T. Jono Vanagaičio šaulių kuopos, Bostone, surengtose birželio mėn. 21 d. šaudymo varžybose, Massapoag Sportsmen's šaudykloje. Viršuje laimėtojai, iš k. į d.: mėgėjų — antrą vietą, P. Tyla; trečią — K. Šakenis; pirmą — S. Urbonas. Senjorų — pirmą, J. Liutkonis. Mėgėjų moterų — pirmą vietą, Z. Stašaitienė; jaunuolių — pirmą, D. Urbonas.

Nuotraukos S. Urbono

Penkeri metai be pulkininko Prano Saladžiaus

M. KARAŠA

Šiais metais liepos 12 d. su liūdesiu prisimename penkmetį, kai šiame svetingame krašte, svetimoje žemėje, amžinam poilsiui buvo palaidotas a.a. pulkininkas Pranas Saladžius, buvęs Lietuvos Šaulių Sąjungos paskutinysis vadas.

Mano rašomojo stalo stalčiuje tebėra neatsakytas plk. Pr. Saladžiaus, 1965 m. vasarą rašytas, laiškas. Nesuspėta... Tame laiške, prisimindamas prabėgusį gyvenimą ir darbus, lyg užskleisdamas, sako: "Aš mokėjau dirbti nesigailėdamas sveikatos..."

Ir tikrai, velionis nuo mokyklos suolo, iki amžiams akių užmerkimo, kovojo už lietuvių tautos teises, laisvę, nepriklausomybę ir už lietuviškumą. Toje kovoje jo gyvenimas buvo akmenuotas, tačiau pašvęstas Lietuvai ir lietuviams. Jisai dirbo kietai, neatlaidžiai ir nenuilstamai. Nuoširdžiu atvirumu aiškiai reiškė savo nuomonę ir planus. Tokį jo kietumą ir laikyseną ne visi ir ne visada suprasdavo. Nebūdavo pilnai įvertinta, kad jo darbai vyko iš gyvo patriotizmo. Bet a.a. Pr. Saladžius dėl to nedarė išvadų ir užsibrėžtų tikslų siekė dar su didesniu užsidegimu.

Iki Lietuvos nepriklausomybės atgavimo, 1918 m., Pr. Saladžius rasdavo progų ir galimybių įsijungti į lietuvišką darbą ne tik savame krašte, bet ir tolimuose Rusijos plotuose. Jis buvo Panevėžio mokytojų seminarijos lietuvių mokinių slaptosios kuopelės aktyvus narys. Kartu su kitais dėl to nukentėjo, kas apsunkino jam tolimesnį mokymasi seminarijoje. Būdamas Anykščių dviklasės mokyklos mokytojas 1912 m., veikliai įsiterpė į apylinkės lietuvinimo darbą, ne tik per mokinius ir tėvus, bet kartu su vietos lietuviais veikėjais, dr. Adomu Laskausku ir kitais. Man rašytame 1962 m. laiške, Anykščius taip prisimena: "Dr. A. Laskausko ir jo gražiojo lietuviško Lagedžių dvaro neužmiršiu iki savo mirties valandos. Jis daug patarnavo lietuvybei. Jei aš save laikau karštu sąmoningu lietuviu, tariu ačiū Lagedžių lietuvybės židiniui."

Toksai seminarijos mokinio ir vėliau mokytojo veiklumas neliko nepastebėtas carinės Rusijos žandarų. Pr. Saladžius buvo įtrauktas į nepatikimųjų sąrašą. Iš mokytojų Instituto 1916 m. buvo mobilizuotas į rusų kariuomenę ir pasiųstas į Karo mokyklą Maskvon. Bet dėl žinomų priežasčių, kaip nepatikimas, buvo neprimtas. Po kurio laiko buvo pakartotinai siunčiamas į Vilniaus Karo mokyklą, Poltavos mieste. Čia irgi neišvengė sunkumų. Nuodugniai buvo tardomas. Reikėjo sumanumo ir drąsos iš suraizgytų pinklių išsisukti.

Baigęs Vilniaus Karo mokyklą, jau karininkas Pr. Saladžius skiriamas tarnybai į kariuomenės dalį Rostovo mieste prie Dono upės. Atvykęs, tuojau įsijungia į lietuvišką veikimą ir įsigyja ten esančių lietuvių pabėgėlių pasitikėjimą. Rostovo lietuvius Pr. Saladžius atstovauja lietuvių seime, Petrograde, 1917 m.

Su šeima grįžo Lietuvon 1918 m. rudenį ir įsiregistravo Vilniuje kaip karininkas. Parvykęs į gimtuosius Vyžuonus tuojaus stvėrėsi švietimo ir organizavimo darbo. Lietuvos kariuomenėn stojo 1919 m. Dalyvavo kovose dėl nepriklausomybės. Be to, jam teko ruošti kariuomenei vadus: žemesniuosius, būnant mokomosios kuopos vadu ir karininkus, būnant lektorium Karo mokykloje. Mokykloje, be būrio vado pareigų, jam buvo pavesta dėstyti lietuvių kalbą ir geografiją. Kariūnams stengėsi duoti kuo daugiau karinių žinių, skiepyti tėvynės meilę ir pareigos pajautimą. Kurį laiką bu-

Plk. Pranas Saladžius

---

suotinas suvažiavimas Detroite jį išrinko Šaulių S-gos garbės nariu.

Būdamas Šaulių S-gos pirmininku jis daug dirbo, nesigailėdamas nei energijos, nei laiko. Jis rūpinosi visais šauliais ir visomis kuopomis vienodai. Savo vadovavimo kadencijos metu jis dėjo visas pastangas, kiek galimybės leido, aplankyti kuopas. Brandaus ir patyrusio šaulio V. Išganaičio tėviški pamokymai ir patarimai posėdžių metu visad buvo Šaulių S-gai labai naudingi ir šauliams reikalingi. Jis daug metų vadovavo ir toliau vadovauja didžiausiai šaulių kuopai — Vytauto Didžiojo, Čikagoje.

Netenka daug ką apie šaulių veteraną Vladą Išganaitį rašyti, nes jo atlikti darbai Šaulių S-gai patys už save kalba.

Mielam ir brangiam mūsų garbės šauliui-sukaktuvininkui tariame nuoširdų ačiū ir dėkojame už pasidarbavimą šaulių idealams ir didžiuojamės jo atliktais darbais.

Nuoširdžiai sveikiname dvigubos sukakties sulaukusį ir linkime mielam solenizantui Vladui Išganaičiui geros sveikatos ir sulaukti dar daug laimingų, gražių ir saulėtų metų.

vo drausmės bataliono vadas ir ilgiau — Kauno karo komendantas.

Plk. Pr. Saladžius 1935 m. skiriamas Šaulių S-gos vadu. Kariuomenės vadovybės buvo parinktas tinkamas toms sudėtingoms pareigoms karininkas. Velionies asmenyje buvo įsikūnijęs karinis ir visuomeninis-kultūrinis supratimas ir toms sritims atsidavimas. Su didele energija jis ėmėsi pertvarkytą Šaulių S-gą organizuoti ir stiprinti. Čia jis rado plačią dirvą savo sumanumui, veiklumui ir energijai.

Nagrinėjant, 1935 m. gale patiektą, Šaulių S-gos platų statutą, išryškėjo velionies brandus sąjungos uždavinių supratimas. Mus, štabo skyrių viršininkus ir "Trimito" redaktorių, nagrinėjimų dalyvius, jau arti dešimtį metų dirbusius šaulių darbą, toksai naujo vado įsijautimas ir įsigilinimas maloniai nustebino ir nuteikė. Plk. Pr. Saladžiaus ypatybė buvo kiekvieną dalyką, nors atrodytų ir nereikšmingą, pagrindinai išnagrinėti ir aptarti. Nei vienas statuto straipsnis nebuvo tik prabėgomis aptartas. Kiekvienas raštas, gautas iš įstaigų, ar rinktinių, net ir atskirų šaulių kasdieniniame darbe, neliko be išsamaus aptarimo. Toksai plk. Pr. Saladžiaus į pareigas ir darbą įsigilinimas Šaulių S-gą penkmečio laikotarpyje sustiprino organizaciniai ir kariniai.

Savo optimizmą ir darbštumą plk. Pr. Saladžius sugebėjo įdiegti savo padėjėjams štabe, rinktinių vadams bei tarybų nariams visame krašte. Karinėje, kultūrinėje ir organizacinėje srityse Šaulių S-ga pasiekė augšto lygio, sulaukė gero tautos ir vyriausybės įvertinimo. ir sukėlė susidomėjimą kaimyninėse valstybėse. Su pasididžiavimu ir džiaugsmu visi lietuviai sekė Šaulių S-gos 1939 m. dvidešimtmečio švenčiamą sukaktį Kaune ir visose rinktinėse. Sovietų Sąjunga, tik užgrobusi 1940 m. Lietuvą, tuojaus griebėsi nuginkluoti ir likviduoti Šaulių S-gą, ne vien kaip karinę jėgą, bet ir kaip patriotinę organizaciją. Komunistiniam terorui šauliai daugiausia atidavė aukų nužudytais, kankintais ir ištremtais. Ir pats Šaulių S-gos vadas plk. Pr. Saladžius jau liepos mėn. buvo suimtas ir tardomas, įkalintas Kauno kalėjime.

Su Pabaltijo valstybių Šaulių S-gai atatinkančių organizacijų vadovybėm plk. Pr. Saladžius darė daug pastangų suartėti ir bendradarbiauti. Tą suartėjimą grindė ne tiek apdovanojant garbės ženklais ir sveikinimais iškilmingomis progomis, bet daugiausia plėsdamas asmeninį susipažinimą, atsilankymais.

Tik perėmęs vado pareigas, 1935 m. jis vyksta į Latviją pas Aizsargų vadą plk. Prauls. Ten štabe susipažįsta, ne tik su vadovybe, bet ir su organizacijos pagrindais, dalyvauja Valmieros aizsargų pulko šventėje. Savo kalbose į aizsargus ir gausiai susirinkusius jis kvietė stiprinti kaimyninius ryšius. Savo laikysena ir pašnekėsių brandumu, besilankant pas Latvijos prezidentą, Krašto Apsaugos ir Vidaus Reik. ministerius, bei kariuomenės vadą, Lietuvos Šaulių Sąjungos vadas tiems aigštiems asmenims padarė gerą įspūdį. Su Aizsargų vadu plk. Prauls užsimezgė bičiuliški ryšiai. Tuos ryšius sustiprino dar atsilankymai 1938 ir 1939 m.

Kiek retesni atsilankymai asmeniniam susipažinimui vyko su Estijos Kaitesliidu vadovybe. 1938 m. Estijos nepriklausomybės 20-mečio minėjimo proga plk. Pr. Saladžius aplankė Kaitesliidu vadą gen. mjr. Drasmaa, Taline. Be eilinių revizitų, Aizsargu vadas gen. Prauls ir Kaitseliidu vadas gen. mjr. Orasmaa, su palydovais, dalyvavo Šaulių S-gos 20-mečio šventėje, 1939 m.

II Pasaulinio karo bangai pasiekus Lietuvą plk. Pr. Saladžius laimingai išsivadavo iš Kauno kalėjimo. Dirbo Savitarpinės Pagelbos centre Kaune reikalų vedėjo pareigose. Raudonajai armijai antrą kartą užimant Lietuvą, jis su šeima pasitraukė į Vokietiją. Lietuvių stovyklose daug dirbo švietimo srityje. Į Jungt. Amerikos Valstybes atvyko 1949 m. ir apsigyveno Rochesteryje. Čia tuojaus įsijungė į lietuvišką veikimą: LVS "Ramovėje", Tautinėje S-goje, Liet. Bendruomenėje, Radio klube.

Ir svetimame krašte nesusilpnėjo Pr. Saladžiaus rūpestis lietuviškais reikalais. Laikraščiuose, gyvu žodžiu, minėjimuose ir susirinkimuose, net laiškuose ragino visus imtis įmanomų priemonių atgauti Lietuvai nepriklausomybę.

Šaulių S-gos uždaviniai ir darbai Pr. Saladžiui taip buvo artimi ir brangūs, kad ir šiame krašte vis rūpinosi šauliniais reikalais, norėjo, kad jaunimas žinotų apie šaulių darbus Lietuvoje. Suradęs čia jo atsiųstą, tikriausiai, vienintėlę išlikusią Šaulių S-gos istorijos knygą, dėjo pastangas ją perspausdinti. Australijoje "Minties" spaustuvės vedėjui laiške 1964 m. rašė: "Perspausdinti šią istoriją yra naudinga, nes kas ją skaitys — matys kiek dirbo šauliai — kariuomenės talkininkai. Dirbo ne už pinigus, bet savanoriškai, dirbo viršnorminius darbus, mokėsi drausmės, šaudyti, mokėsi ginti kraštą, aukotis, žūti už kitus, kad kiti gyventų. Šauliai — rinktiniai tautos vyrai — savanoriai. Taipgi šaulių istorija — rinktinių tautos sūnų istorija. Ją reikia atspausdinti." Istorijos antroji laida išėjo 1966 m., bet Pr. Saladžiui nebeteko jąja pasidžiaugti. Jos leidėjas, jau sunkiai sergantį, 1965 m. birželio mėnesį, iš Australijos aplankęs, prižadėjo jo kilnų norą neatidėliojant išpildyti.

Kai Šaulių S-ga Tremtyje išleido knygą "Nepriklausomai Lietuvai" — knygos redaktoriui, jau ligos slegiamas, Pr. Saladžius laiške rašė: "Labai apsidžiaugiau, kad šauliam atminti tokį gražų paminklą sukūrėte. Šaulių savanoriškas darbas labai stiprino mūsų valstybingumą ir ugdė tautinį susipratimą." Toliau tame laiške sielojasi: "... labai gaila, kad tremtis ir vargai nenuskaidrino mūsų sielų: spaudoje, kaip veidrodyje, atsispindi didelis murzinimas nepriklausomybės meto."

Plk. Pr. Saladžius virš 55 metus savo išgyventų 72 metų amžiaus pašventė Tėvynės reikalams, ragino kitus dirbti lietuvybei. Anot poeto B. Brazdžionio:

Šaukiu lietuvį burtis prie lietuvio
Ir gyvą širdį prie gyvos širdies,
Kad tamsiame vidurnakty nežuvę
Pakiltų rytmečiui gyventi ir žydėt.
Iš sutemų, iš prieblandų išeikit,
Uždekit naują ugnį širdyse.
Vergams palikit vargo naktį tamsią,
Šaukiu aš jūsų protėvių dvasia.

PETRONĖLEI ALONDERIENEI mirus Lietuvoje, jos sūnums Juozui, Vytaliui ir Antanui, žmonoms ir anūkams, bei giminėms, liūdesio valandoje, reiškia nuoširdžią užuojautą

Niagaros Pusiasalio Ramovėnai

Saulė Tremtyje

Redaguoja K. KODATIENĖ, 16228 Haviland Rd. Linden, Mich. 48451

Jaunystė nebegrįš

Stebėjausi tada,
kad moja man,
tartum ranka
žydinti vyšnaitės šaka,
pro valgomo kambario
langą Virbalyj.

Tai buvo jaunystė.
Dabar, baltą vyšnios šaką
vėjas vėl blaškys.
Tik mano jaunystė
Jau niekad nebegrįš.
Ir agrastai vėliai bus žali.

Ir upelis, kada bus, liūtis patvins...
Tik jurginai šals,
prie nugriautos tvoros.
Nes nėra ten mūsų,
nes nėra čia jos...

O paskui...
Galbūt... Mūs vėlės,
Kaip plaštakės, kaip drugeliai
ten skraidys.
Aš ir tu ir ji
ir broliai ir tėvai, kartu visi.
Ir jau taip per amžius...

O. K.

Nuoširdžiai sveikiname jūros šaulių "Švyturio" kuopos veiklų šaulį-vadovą Juozą Kinčių ir atvykusią iš Suvalkų trikampio lietuvaitę **Mariją Sidoriūtę** sukūrusius šaulišką-lietuvišką šeimą.

Los Angeles Juozo Daumanto kuopos sesė Marija Banionienė, nors dar tik 5 metai kaip atvykusi iš Lietuvos, labai aktyviai įsijungė į kuopos veiklą. Kuopos vėliavos įsigijimui yra paaukojusi 50 dol. ir yra vėliavos kūma. Sveikiname Sesę!

Detroito sesės šaulės, tiek St. Butkaus, tiek Švyturio kuopos vis daugiau domisi šaudymo sportu, daro nemažą pažangą. Reikia tikėtis, jos gražiai pasirodys ir šaudymo varžybose Dainavoje.

Čikagos VD kuopos sesės ir broliai šauliai suruošė išvažiavimą į Wisconsin-Dells, o rugp. 9 — ir savo gegužynę. Sesės džiaugiasi, kad tokie išvažiavimai labai suartina šaulišką šeimą ir palieka gerus prisiminimus.

Marija ir Juozas Kinčiai ežero pakrantėje, Nidos vasarvietėje, Mich.
Nuotr. V. Kniūros

REDAKTORĖS PAREIGAS PERDUODANT

Jau antrą kartą tenka šį skyrelį redaguoti ir jieškoti pačios geriausios tinkamiausios sesės šioms pareigoms perimti. Mūsų visų laimei tokią buvau suradusi, a.a. sesę Emiliją Petrauskaitę, kuri visu šauliišku darbštumu ir atsidėjimu eilę metų šį skyrelį redagavo iki pat savo ligos ir pasitraukimo iš gyvųjų tarpo.

Laikinai perėmusi redaktorės pareigas ir vėl žvalgiausi tinkamiausios sesės, šį kartą, ją surasdama čia pat Detroite. Jau praeitą rudenį pakviesta St. Butkaus kuopos sesė Stefanija Kaunelienė pusiau davė savo sutikimą ir suvažiavimo metu galutinai pasižadėjo pareigas perimti nuo šio rudens, spalių mėnesio.

Sekančiame numeryje plačiau pristatysiu naująją sesę redaktorę, o jus — seses, jau dabar prašau visą ateityje turimą Š. T. medžiagą bei nuotraukas siųsti naujosios redaktorės adresu: **St. Kaunelienė, 531 W. Grand Blvd., Detroit, Mich. 48216.**

← A.a. šaulė Stasė Pranėnienė

SESĖS STASĖS PRANĖNIENĖS NETEKUS

Mirtis nesitenkina byrančiais žiedais, dažnai ji pasirenka tik pradedančius kaltis ar pačio žydėjimo sulaukusius, dar pajėgius ir visiems naudingus žmones.

Liepos 9 d. detroit'iškius pasiekė liūdna žinia, kad tą rytą, skausmų iškankinta, amžinu miegu užmigo šaulė Stasė Pranėnienė.

Gimusi Žemaitijoje, 1916 m. birželio 28 d., Raseinių apsšr., Žaiginių kaime. Trejų metukų būdama neteko tėvelio, o 17-kos sulaukusi — mamytės. Daug vargo patyrė padėdama likusiai šeimai. O vėliau, savąją sukūrus, nemažiau vargo ir rūpesčių teko pakelti tremties kelyje. Tačiau, nežiūrint visų sunkumų: užaugino, išmokslino ir už vyrų išleido dvi vyresnes dukras, Ireną ir Elenutę, ir visu rūpestingumu ruošė gyvenimui, mokslino pačią jauniausią Virgutę, kol netikėta liga pakirto jėgas ir gyvenimo siūlas nutrūko... Užgeso kaitriai visiems švietusi šauliška liepsnelė.

Šaulių organizacijon įstojo 16 metų būdama. Buvo Žaiginių kuopos valdyboje. Pirmoji pasisiuvo uniformą ir laimėjo premiją.

Detroite įsikūrus St. Butkaus šaulių kuopai į ją įstojo ir visu nuoširdumu dirbo, keleta metų būdama jos valdyboje. Be Šaulių S-gos, dirbo dar irvisoje eilėje kitų organizacijų niekad nesigailėdama laiko nei sunkiai uždirbto pinigo organizacijų bei lietuviškiems reikalams. 1969 m. vasarą buvo apdovanota augščiausiu S-gos ordinu — Šaulių Žvaigžde.

St. Butkaus kuopa naudojosi jos namu ir ten buvo įsiruošusi savo kuopos būklą. Paprasta, vaišinga, nuoširdi visiems padėjo kuo galėjo. Be jos darbščiųjų rankų neapsiėjo joks šauliškas parengimas. Labai daug padėjo ir giminėms Lietuvoje siuntiniais. Ji juos siuntė ir sirgdama, ir savo paskutinėje valioje prašė dukrų tą gerą darbą tęsti; prašė išlikti lietuvaitėmis, o jauniausios Virgutės prašė užimti jos vietą St. Butkaus šaulių kuopoje. Kuopos šaulėms moterims savo paskutinėje valioje paskyrė 200 dol.

Tokia sava, artima ji gulėjo karste, sulig jos pačios noro iš Lietuvos atsiųstais tautiniais rūbais papuošta.

Nepaprastai iškilmingas, gražias laidotuves suruošė St. Butkaus kuo-

St. Butkaus kuopos šaulės, iš k.: Lidija Mingėlienė, Valerija Šulcienė ir Stasė Pranėnienė.
Nuotr. L. Šulco

Visa eilė buvusių Lietuvos karių nukeliavo į amžinybę: min. **St. Girdvainis**, ats. karininkas, sulaukęs 80 m.; Brooklyne mirė **Parojus-Paršelis Juozas**, 53 m., buvo baigęs karo mokyklą aspirantu ltn. laipsniu; Laisvės kovotojas **Kostas Paliliūnas** mirė Čikagoje, buvo Ramovės skyriaus narys, sulaukęs 68 m. Geg. 20 d. Čikagoje mirė Krivulės pirm. **Kazys Nacius**, 63 m. amžiaus. Kpt. **Juozas Krutulis** mirė liepos 26 d. Dorčestery, Mass. Bostone liepos 6 d., staiga, mirė **Ernestas Šmitas**, buvęs Lietuvos karys, II Pas. karo metu tarnavęs JAV laivyne. **Leonas Šukštis** mirė gyvendamas Pittstone, Pa. Korėjos karo veteranas **Andrius Kižis**, mirė vos 42 metų sulaukęs, gyv. Pittstone, palaidotas Carverton kapinėse. Australijoje rugp. 9 d. mirė mjr. **Kazimieras Zdanevičius**, sulaukęs 71 m. amžiaus.

— **Algis Martišauskas**, eidamas mokslus, baigė ROTC karininkų kursą ir gavo leitenanto laipsnį; išvyko į Colorado, į specialią aviacijos mokyklą, kurioj mokysis 6 mėnesius.

— **Ričardas Kružikas**, iš Waukegano, Ill., atlikęs vienų metų tarnybą P. Vietname, išėjo į atsargą ir laimingas grįžo pas savo šeimą. **Arvydas Kasparaitis**, iš Waukegano, pabuvęs mėnesį atostogų išvyko į Pietų Vietnamą tęsti toliau karinės prievolės.

— Mjr. **R. J. Leimonas** dabar eina Walter Reed ligoninėje socialinės tarnybos viršininko padėjėjo pareigas. Atlikęs karo tarnybą, jis pasiliko ir toliau joje dirbti, gaudamas majoro laipsnį. Ligoninėje jis dažnai skaito paskaitas.

— **Raimundas Brinka** ir **Raimundas** Kazlauskas baigia karinę tarnybą ir iš Vietnamo grįžę, vasaros pabaigoje, išeis į atsargą. Kilę iš Čikagos.

---

pos šauliai. Koplyčioje ir bažnyčioje lankėsi labai daug žmonių paskutinę pagarbą atiduodami, likusioms dukroms užuojautą pareikšdami. Tautiniais rūbais pasipuošusios sesės ir uniformuoti broliai šauliai stovėjo garbės sargyboje prie karsto, kuris skendo gėlėse. Atsisveikino įvairių organizacijų atstovai ir S-gos vadovybė. Virtinė mašinų lydėjo į kapus.

Šauliai ir kitų organizacijų atstovai sesę Stasę Pranėnienę įamžino Lietuvių Fondui suaukodami apie 200 dol. Aukos dar tebeplaukia.

Pasiliuosavus visų skausmų
Ir lydima gerų darbų,
Tu nuėjai į tylumą —
Didžiai paslaptingą.
Ne sudie, o iki pasimatymo —
Brangioji sese, Stase!
Ilsėkis ramybėje . . .

K. Kodatienė

J. A. V. Armijos Karo kolegijos Carlisle stovykloje, Pennsilvanijoje, 1970 metų liepos mėnesio baigiančioje klasėje buvo ir pulkininkas leitenantas Kazimieras G. Oksas, USAR, gyvenąs 10520 South Hamilton Ave., Čikagoje. Nerezidentų dviejų metų kursą užbaigė 122 vyresnieji aktyvios ir atsarginės tarnybos karininkai iš visos Amerikos. Plk. ltn. Oksas dabar eina J.A.V. Armijos Atsarginio Inžinerijos štabo komandos viršininko pareigas. Šios komandos būstinė yra Čikagoje.

J.A.V. Armijos Karo kolegijos studijų tema yra Jungtinių Amerikos Valstybių tautinės strategijos išvystimas ir karinių jėgų programa. Pradedama su J.A.V. tautinio tikslo ir siekimų analize. Po to, seka įvairūs išsamūs kursai tiems tikslams pasiekti.

Kazimieras Oksas yra vykdomasis viceprezidentas Mutual Federal Savings bendrovėje, Čikagoje. Taip pat jis yra Lietuvos Prekybos Rūmų Illinojuje prezidentas, buvęs prezidentas Heart of Chicago Prekybos Rūmų ir narys National Society of Professional Engineers. Šių metų pavasarį jis taip pat kandidatavo republikonų nominacijai į Kongresą iš 3-čio Illinois distrikto.

Plk. ltn. Kazys Oksas

— **Juozas Krasinskas**, iš Worčesterio, Mass., II Pas. karo veteranas ir invalidas, vadovauja "Frost Stamp Works" įmonei.

— Oro jėgų laivyno kapelionas, plk. **Pranas L. Jaškus** paminėjo 25 m. kunigystės jubilėjų; ta proga Wilkes Barre buvo iškilmės ir jis buvo pakeltas į prelatus.

— **Vytautas Petrauskas**, iš Detroito, dabar atlieka karinę tarnybą; buvo Japonijoj. Detroite priklausė Atžalyno orkestrui ir jam vadovavo.

— Sp/ **Jonas Stankus**, kurio tėveliai Čikagoje, buvo iškilmingai sutiktas grįžęs iš P. Vietnamo. Ten būdamas už pasižymėjimą karo lauke gavo du Bronze Star medalius. Tęsti tarnybos išvyko į Ft. Hood bazę, o vasario mėnesį išeis iš karinės tarnybos.

— Ltn. **Antanas Jurėnas**, dabar P. Vietname Da Sang bazėje, dažnai vavadovaudavo žvalgyboje. Paskutiniu metu išvyko į Okinavą, kur eina naują apmokymą. Jis laiškuose rašo, kad labai negražu ir nesmagu, kai JAV-se demonstruojama prieš karą Vietname.

— **Ed. Paulauskas**, karininkas, buvo atvykęs į Čikagą pas tėvus atostogų iš P. Vietnamo. Čia jis įsigijo "Lithuanian Plaza" lentelę, kurią nuveš į frontą ir iš ten pasiųs į Balzeko muzėjų. Jo krūtinę puošia visa eilė žymenių, gautų už drąsą ir pareigingumą. Jo šalmas papuoštas Vytimi.

— Šiais metais iš Cambridge, Mass. išvyko jaunuoliai į karinę tarnybą iš šių šeimų: **Mongirdų, Daukantų, Kačinskų, Markevičių, Paliulių**. Pastaruoju metu išleistas **Algis Martinauskas**. Jis išvyko į karo aviaciją keturiems metams.

— **Stephen Grushas**, Gage Parke, Čikagoje yra kadetų ROTC mokykloj leitenantu, kur buvo apdovanotas medaliu už gerą pareigų atlikimą.

— PFC **Frank Smilgis**, per SW Herald laikraštį, Čikagoje, dėkoja už dovanėles P. Vietname ir prašo toliau nepamiršti karių, esančių toli nuo savo krašto. Ir mes nepamirškime savų karių, palaikykime ryšį su jais.

Lietuvos kariuomenės Kūrėjų Savanorių S-gos Pertho, Australijoje, Prano Eimučio grandis. Iš k.: Andrius Klimaitis, Kazys Žuromskis, Viktoras Valaitis ir Antanas Šimkus.

GARBINGA SUKAKTIS PERTHE, V. AUSTRALIJOJE

Liepos mėn. 7 d. Lietuvos kariuomenės kūrėjas-savanoris, **ats. viršila Viktoras Valaitis** atšventė savo amžiaus 70 metų sukaktį. Jis buvo ir yra veiklus L. V. S-gos "Ramovės" Pertho, W.A. skyriaus narys, du metus buvo skyriaus v-bos sąstate, L.K. K. Sav. S-gos Pertho, Prano Eimučio grandies vadovas ir aktyvus vietos lietuvių bendruomeniniame gyvenime. Per tautinius minėjimus jo rankose nešama trispalvė mūsų vėliava.

V. Valaitis gimė 1900 m. liepos 7 d. Dagilių km., Plokščių valsč., Šakių aps., nedideliame ūkyje, vienintėlis pas tėvus. 1919 m. sausio mėn. 15 d., tėvų palydėtas, su draugais atvyko Kaunan ir čia savanoriu įstojo į organizuojamą Kauno komendantūrą. Taip pat 1919 m. Viktoras baigė mokomąją kuopą, jaun. puskarininkio laipsniu. Jis dalyvis įvykio, kurio metu vokietis nušovė to paties dalinio sargybinį prie J.A.V. Misijos, Praną Eimutį. Vienų metų bėgyje V. Valaitis iškilo į viršilos laipsnį ir 1920-21 m. instruktoriavo organizuojamame 13 pėst. pulke. Visą karinę tarnybą jis praleido 7 pėst. pulke, kuris buvo Klaipėdos krašte.

Civiliniame gyvenime V. Valaitis tarnavo viešoje ir pasienio policijoje valdininku. Apdovanotas Kūr.-Sav. ir 10 Metų Lietuvos Nepriklausomybės medaliais.

II Pasauliniame kare V. Valaitis tarnavo Savisaugos daliniuose. Karui besibaigiant pateko amerikiečiams į nelaisvę kur gavo kentėti badą. Tačiau neilgam, nes karys lietuvis amerikietis iš belaisvės jį išlaisvino ir dar sušelpė. Išsivadavus iš nelaisvės gyveno Vokietijoje lietuvių pabėgėlių stovykloje, iš kur 1949 m. emigravo į Australiją. Čia gyvena visą laiką W. Austr. Albany ir Perth mieste kur ir sulaukė savo 70 m. amžiaus jubilėjaus.

Sukakties dienoje jubilijatas buvo pasveikintas L. V. S-gos "Ramovės" Perth W. A. skyr. valdybos ir kolegų savanorių, A. Klimaičio ir K. Žuromskio. Jam buvo palinkėta geros sveikatos ir kuo ilgiau pratęsti savo gyvenimą.

A. K.

"PAREIGA, GARBĖ, TĖVYNĖ"

(Iš gen. McArthuro kalbos pasakytos West pointo kariūnams, 1962. V. 2 d.)

..."Netikintieji šiems žodžiams sakys, tai tik tušti žodžiai, šūkiai, tai tik skambūs išsireiškimai. Kiekvienas pedantas, kiekvienas cinikas, kiekvienas demagogas, kiekvienas veidmainys, kiekvienas kiršintojas ir, apgailestaudamas sakau, net kaikurie visai skirtingo būdo žmonės, mėgins paniekinti šiuos žodžius, paversdami juos pajuoka ar pašaipa. Dar kiti kels ginčytinus tautinius ir tarptautinius klausimus, skaldančius žmonių nuomones. Jūs, tačiau, tautos kariniai sargai, jos gelbėtojai nuo tarptautinių kivirčų sukeltų siuntančių potvynio bangų, stovite atokiai rimti ir ramūs ir neįsikišdami..."

L.V.S. Ramovės, Pertho, W.A., skyriaus p-kas A. Klimaitis atidaro Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimą 1969 m. lapkričio 23 d. Vėliavą laiko jauniausias skyriaus narys R. Radvilas, kuris įstojo į Ramovę grįžęs iš tarnybos Australijos kariuomenėje.

Pertho, W. A., ramovėnai Lietuvos kariuomenės minėjime su vėliavomis, 1966 m. Tautinę vėliavą laiko kūr. - savanoris V. Valaitis (antras iš deš.).

Ilgai laukta

K. Ališausko knyga "KOVOS DĖL LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖS" I tomas, redagavo Pr. Čepėnas, jau atiduota spausdinti. Spausdina M. Morkūno spaustuvė Čikagoje.

I tomas apima: Lietuva ir lietuviai I Pasaulinio karo metu, Lietuvos kariuomenės organizacija, lietuvių kovos su bolševikais ir bemontininkais. Knyga didelio fomato, apie 500 puslapių, 43 karo veiksmų brėžiniai, foto nuotraukos, santrauka anglų kalboje, kietais viršeliais. Bus baigta spausdinti, įrišta ir išsiuntinėjama 1971 m. balandžio mėnesį.

KVIEČIU Į TALKĄ

būti knygos mecenatais, rėmėjais ir prenumeratoriais! Kadangi sunku žinoti, kokį egzempliorių skaičių spausdinti, tai maloniai kviečiu iš anksto knygą užsisakyti. Iš anksto knygą užsisakiusiems ir pinigus sumokėjusiems jos kaina $12.00.

Veikalo rėmėjais bus paaukojusieji nemažiau $25.00. Veikalo mecenatais bus paaukojusieji nemažiau $200.00. Mecenatų ir rėmėjų sąrašas bus įdėtas knygos pabaigoje.

Čekius ar perlaidas siųsti: K. Ališauskas, 7312 So. Washtenaw Ave., Chicago, Ill. 60629, U.S.A.

Reiškiu pagarbą ir dėkoju.

Kazys Ališauskas

— —

iškirpti

K. Ališauskui
7312 So. Washtenaw Ave., Chicago, Ill. 60629, U.S.A.

Siunčiu knygai "Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės" išleisti $.....

Adresas (rašyti aiškiai) .....

..... Zip Code .....

Data .....

Parašas .....

Didžiausi lietuvių tautos priešai yra lietuviai?

(Vlado Ramojaus "Kritusieji už laisvę" II tomą perskaičius)

Algirdas Gustaitis

Išsigimimas yra Augščiausiojo pamesta žmonijai nelaimė, prigimtoji gėda, neatleidžiama nuodėmė. Išsigimėliai ypač siunta nelaimių momentais. Tokių siutimo išsigimėliškų velniavų pilna V. Ramojaus knygoje, kur parodoma kaip lietuviai išdavinėjo, naikino, šaudė, kankino tikruosius patrijotus lietuvius, kovojusius prieš kruvinąjį rusų-bolševikų okupantą.

Raseinių apylinkėse lietuviams partizanams talkino daug patrijočių moterų, buvusių šaulių, moksleivių ir kt. Daug jų žuvo, kitas **išdavė vietiniai komunistai**, nemaža jų vietoje nukankinę, kitas išvežė į Sibirą vergystei ar mirčiai. Težinoma vos keletas tų patrijočių lietuvaičių pavardžių. (114 psl.).

Išdavikai tegali būti tik be jokios sąžinės žiupsnelio sutvėrimai. Tokiais yra paskutinės rūšies valkatos:

"Antrosios okupacijos metu NKVD karininkai suorganizavo vietinių išdavikų dalinius — stribų būrius. Pirmaisiais įstojo visi pirmosios okupacijos metu buvę komjaunuoliai, kurie vokiečiams atėjus buvo suimti, bet kaimynų prašymais paleisti laisvėn. Už tai jie atsidėkojo kaimynams skundimu ir terorizavimu.

Štai, Kūčių vakare du nuo šalčio drebėdami partizanai užsuko į vieno ūkininko trobą. Šeimininkai pakvietė juos prie Kūčių stalo. Tai pastebėjęs paraudęs kaimynas skubiai pranešė Girkalnio NKVD. Mašina atvažiavę ruskiai ir stribai nutarė lengvai susidoroti: surišo granatų kekę ir metė per langą. Žuvo abu partizanai, ūkininkas, jo žmona ir keturi mažamečiai vaikai. Kiti šeši partizanai ir juos valgydinę šeimininkai žuvo tuo pačiu laiku prie Girkalnio.

Neaprašomai žiaurių stribų pavardės skambės per kartų kartas. Jų eiles sudarė daugiausia pavainikiai, bedieviai ir Lietuvos burliokai. Teišlieka žinomos ir jų pavardės." (Yra keletas išdavikų pavardžių. Man jų darbai per daug šlykštūs, per daug burliokiškai-gyvuliški, dėl to ne visur jas kartoju).

Lietuviai partizanai, pasirodo, būdavo per švelnūs, raštais, kaip sentimentaliuose romanuose, įspėdavo išdavikus. Salantų išdavikui J. Sanklodui mūsų partizanai kartą paliko laiškutį:

"Šį kartą mes apsirikom: likai gyvas, komuniste. Bet mes dar paspėsim tau spąstus ir gyvam galvą nusuksim." (118 psl.)

Tokių perspėjimų pašildytas išpera J. Sanklodas daug lietuvių partizanų nužudė, paskerdė, tačiau, pats išliko gyvas ir dabar esąs jau išėjęs į pensiją.

Šeimą išlydėjęs liko kovoti už Tėvynę

Tarp daugybės kilnių lietuvių, pakartokime Adolfo Eidimto ryžtą. Gimęs 1915 m. Smilgių km., Žarėnų vlsč., Telšių apskr., Adolfas Eidimtas buvo labai energingas — skautas, vaidintojas, choristas. Baigė Karo mokyklą. Vilniuje dirbo pogrindyje. Rusų-bolševikų buvo suimtas, tačiau, pabėgo. 1944 m. spalio 7 d. per Žemaitiją palydėjo savo žmoną ir dukrelę į ramesnę šalį — Vokietiją, atsisveikino ir likosi kovoti prieš baisiuosius okupantus rusus ir jų šunpalaikius. Turbūt kokio niekšo išduotas, buvo 1945 m. sugautas NKVD dvikojų šunų ir nukankintas Vilniaus Lukiškių kalėjime. Jo lavonas buvo okupantų išmestas iš kalėjimo į gatvę.

Generolas Motiejus Pečiulionis — mūsų karininkijos herojus

Iš visų lietuvių generolų tik vienas gen. Motiejus Pečiulionis liko kovoti kartu su kenčiančia tauta, su savo kariais.

Jo žmona su sūnumi norėjo pasitraukti į platesnį Vokietijos kraštą, per lietuviškus Prūsijos laukus. Atrodo, teks tuoj apleisti Lietuvą. Ji pasiunčia jaunutį vienatinį sūnų Tomą surasti tėvą generolą Pečiulionį ir paprašyti prikalbinti, įtikinti jį kartu su visa šeima patraukti į Vakarus. Sūnus Tomas suranda tėvą generolą kaž kur miškuose Žemaitijoje, vadovaujantį lietuvių partizanams. Tėvas generolas apkabina mylimą vienatinį sūnų, išbučiuoja jį, paragina būti ir toliau nepalūžtamai drąsiu. Atsisveikina, palinki sūnui laimingos kelionės pas motiną, laimingo gyvenimo, o jis pats pasilieka pas savo mylimus partizanus, su jais iškovoti Lietuvai nepriklausomybę, ar žūti.

Garbingai jis kovėsi prieš barbarus. Išdavikai, tačiau, bus suradę didvyrį ir 1946 m. gen. Pečiulionis buvo NK VD suimtas, ištremtas į Rusijos tolius vergystėn. Iš tenai jis grįžo kaip Tautos kankinys visiškai pakirsta sveikata (toks ir yra okupantų tikslas!) ir 1960 m. sausio 26 d. varginga pasimirė Ilguvos prieglaudoje prie Nemuno, Dainavoje.

Lenkai talkina rusams-enkavedistams naikinti patrijotus lietuvius

Kurį bepaimsi šimtmetį, lenkai vis suranda progų nuleisti šilto kraujo jų "karalaičiams" lietuviams. Jie niekad nepasimokė ir, atrodo, visai nemano, kad kai kurie kaimynai (vokiečiai) jiems, laikas nuo laiko, irgi nulašina kiek "bajoriško" kraujo. O, jie šūkauja, sako negerai ir negražu taip lenkus skriausti. Pasiskaitykime iš tos knygos 112 psl.:

"Vienu metu pasirodė trys šimtai lenkiškai kalbančių "vokiečių", esą tai iš Birbiliškės miškų atvykę nubausti vietos komunistų. Kas prasitarė prieš komunistus, sekančią naktį jie "nuteisė" visus vietoje. Tik šį kartą pasirodė ne vokiškomis, bet NKVD uniformomis.

Tą naktį Raseinių - Kėdainių - Kauno apskrityse į dangų liepsnojo ugnys, šaudė patrankos ir kulkosvaidžiai. Ūkininkui Laudanskui **gyvam nulupo odą** (pabraukta A.G.), sudegino namus. Urbučio namus užrėmė ir visą šeimą iš septynių asmenų, dar su svečiuose atėjusiais dviem kaimynais, sudegino gyvus. Rytą kaimynai degėsiuose atpažino atostogų atvažiavusios iš Kauno studentės Urbaitytės geltonas kasas.

Panašių atsitikimų apylinkėje žinoma keliolika."

Dainavos sritis — lietuvių partizanų tvirtovė

Atrodo, stipriausiai lietuviai partizanai veikė Dainavoje (Sūduvoje), o tas apylinkes V. Ramojus pavadino Nemuno sritimi, 133-184 psl., kuo ir užbaigiama ši knyga.

Dainava užaugino ar tik ne visų žymiausią lietuvių partizanų Juozą Lukšą-Daumantą, nemirtingo autobiografinio veikalo "Partizanai už geležinės uždangos" autorių, pagaliau žuvusį išdaviko padėtose pinklėse. Spaudoje jau esu siūlęs Jo garbei nukalti medalį pavergtų tautų atminimui. Gal per nesusipratimą dabar į tokį medalį pateko buv. JAV prez. Eizenhoveris, pavergtom tautom tiek padaręs, kad kai kurias jų, sakysime Vengriją, padėjęs iš naujo pavergti.

Okupantai, kacapai, negalėdami įveikti lietuvių partizanų kautynėse, nutarė juos susprogdinti įfiltruojant į jų tarpą didžiausius išdavikus. Lazdijų apskrityje Šventežerio apylinkėse jiems pagaliau pavyko įsmelgti dvikojį išgamą, taisyklingai lietuviškai kalbantį tokį L. Kimževą, kuris savo rankomis nužudė nemaža lietuvių partizanų, net jų pačių bunkeriuose. Koktu skaityti. Argi yra Teisybė kur nors tenai Augštybėse, kad taip leidžia klestėti šetoniškam melui, rusiškam banditizmui nekaltų lietuvių patrijotų kraujo sąskaiton?!

Kartais ir lietuviams partizanams pavykdavo įsprausti savus vyrus į kacapiškas peryklas. Sakysime, Šakių apskr. Žvirgždaičių milicijos įga-

Kajna

liotinis Gniazevičius. Gi okupantams persistengusi, tų pačių apylinkių Sarpalienė, pagaliau, kartą lietuvių partizanų buvo nubausta tikrai užsipelnyta bausme. Okupantų batų laižytojas, NKVD ltn. A. Sokas, buvo atrastas suvarstytas kulkų. Ruskiams-kacapams talkinusio išdaviko Vytauto Karaičio vietoje pakilo naujas kupstas kapinėse: vienu bolševiku mažiau.

Stašaičių šeimoje, Simno apylinkėse, partizanavo keturi broliai: Vytautas, Jurgis, Albinas ir Leonas. Jų brolį Klemensą NKVD įbaugino ir įtikino išduoti, padėti sunaikinti savo tikruosius brolius. Pagaliau, du broliai Stašaičiai buvo NKVD gyvi pagauti, kaip tik jų broliui Klemensui besąlyginiai padedant. (151-154 psl.)

Lietuviai partizanai, tačiau, surasdavo nemaža progų atsiteisti okupantams:

"Parėję namo radome atdaras duris, kruvinas plytas ir slenksčius. Mūsų Kario nebebuvo. Bet jis parodė savo narsumą: kirviu nukirto vieną priešą, o pats su peršauta koja pabėgo į mišką. Po dviejų savaičių jis vėl pas mus apsilankė." (165 psl.)

"Pas juos buvo užėjęs partizanas, kuris užpultas nušovė tris kareivius, o pats pabėgo." (169 psl.).

Sekančiam psl. rašoma, kad kitose kautynėse žuvo du partizanai, bet nudėta 18 ruskių kareivių-okupantų.

Ir t.t. ir t.t.

Skausmas, sielvartas, malda atpildui ir kerštui pripildo beskaitantį. Tik vietomis autorius, kuris šitai surašė naudodamasis okupantų išspausdintais raštais apie lietuvius partizanus (juos okupantai tebedrįsta vadinti banditais), per daug nedrąsiai, per daug švelniai rašo apie tuos kruvinuosius okupantus, apie jų skerdynes įvykdytas tikriesiems lietuviams. Pav.: "V. Butkaus-'Jasaičio' pastangomis liko sutvarkyti trys Lietuvos rezistencijos aktyvieji kovotojai: Guščius, 'Mažytis-Audronis' ir 'Vampyras', o su jais visa eilė kitų kovotojų." (183 psl.)

Posakis "liko sutvarkyti", taigi nukankinti ar nužudyti, man skamba be reikiamos pagarbos, tarsi autorius rašytų ne iš įsitikinimo, bet šiaip sau. Ne tik šioje vietoje, bet ištisoje knygoje panašus nepagerbimas didžios pagarbos vertų mūsų tautos herojų žuvusiųjų partizanų, brangios Tėvynės gynėjų.

Tie už Lietuvą kovojusieji, žuvusieji partizanai yra šventenybės, kurių vienas kraujo lašas yra nepalyginamai brangesnis už emigracijoje įsitaisiusio buvusio dypuko visus namus su visomis televizijomis. Knygos autorius, rašydamas tokia šventa tema, turėtų didesne pagarba aprašyti mūsų tautos didžius kovotojus — bolševikmečių partizanus. Nekenktų ir vienus ir kitus vadinti teisingais vardais.

Iš knygos dvelkia didelis pesimizmas, kaltinimas tūliem lietuviškai kalbantiem. Nuolat mūsų partizanai pralaimi, retkarčiais laimi. Platokai duodama rusiškų išgamų — stribų ir NKVD žygiai, laimėjimai, kai lietuvių partizanų laimėjimai vos tesuminėti. Manau, čia nevykusi redakcija, per plačiai naudotasi rusiškomis propagandinėmis informacijomis. Per mažai yra parodytas lietuvių karžygiškumas, lietuvių kovos ir laimėjimai. Knygoje mūsų partizanai nuolat ir nuolat parodomi besislapstą, o juos, kaip kiškius ar lapes uolose, žiūrėk, jau ir sunaikina kacapai su išdavikais.

Sutinku, pagaliau rusai palaužė lietuvių pogrindį, bet nemanau, kad be didesnių lietuvių partizanų kovų, kurių čionai labai ir labai per maža. Pavartykime, ištisai perskaitykime Daumanto knygą apie lietuvius partizanus rusų okup. Lietuvoje ir susidarysime visai kitokį vaizdą.

Nenoriu patikėti, kad lietuvių tauta rusų okupacijos kruviniausiais laikais buvo daugiau išdavikiška, nei kovinga. Gal visi rusai yra lietuvių tautos priešai, mirtini priešai. Dar didesni priešai, tačiau, yra patys lietuviai, nesvarbu jie užaugę su tėvais ar be tėvų, tikintys ar netikintys, tik negaliu pagalvoti nei įtikėti, jog tų, mūsiškai kalbančių, išgamų būtų tokia gausybė.

ANTISEMITIZMAS SOVIETŲ RUSIJOJE?

Grįžęs iš kelionės po Sov. Sąjungą, kanadietis žurnalistas Peter Worthingtonas, Toronto "Telegram" rašo:

Nemanau, kad žydams būtų ypatingai sunku gyventi Rusijoje ... iš to ką mačiau, jų būklė ten yra kaip tik priešinga ... kaip atskira grupė, žydai ten geriau įsitaisė, jie gyvena patogesnį gyvenimą už kitas tautines grupes ... Kolchozuose, kur gyvenimas yra sunkus, jūs nerasite žydų. Jie gyvena Maskvoje, Lenigrade, Kieve, Minske, Odesoje — geriausiuose ir turtingiausiuose Sov. Sąjungos miestuose ... tik 1.1% iš Sovietijos gyventojų yra žydai, tačiau, daktarų tarpe žydų yra 14.7%, rašytojų — 8.5%, teisėjų — 10.4%, menininkų ir muzikų — 7.7% ... Koks užsiėmimas bebūtų, praktiškai, būti žydu reiškia turėti geresnius šansus daug geresniam gyvenimui už vidutinį rusą, ukrainietį ar gudą.

Be to, antisemitizmas Sovietijoje dar vis yra baudžiamas mirtimi, kaip kad buvo nuo pat bolševikų įsigalėjimo.

N. P.

AUKOJO KARIUI

$46.46:
LVS "Ramovė" New Jersey skyrius

$30.00:
LŠST Ats. suvažiavimui P.&G. komitetas, Detroit, Mich.

$25.00:
Mariūnas Alk., W. Germany

$20.00:
Vasys J., Dedham, Mass.

$10.95:
Slavickas S., N. Geelong, Australia

$8.00:
Tamošiūnas Jz., Detroit, Mich.

$6.00:
Černius J., Flint, Mich.
Daunys Alk., Syosset, N.Y.
Vaitkus Ed., Stratford, Conn.

$5.00:
Tumas Ad., Norwood, Mass.

$4.50:
Paulionis B., Cleveland, Ohio

$4.00:
Daniliauskas Jz., Stamford, Conn.

$3.00:
Adomaitis J., Tinley Park, Ill.
Algenis K., Woodhaven, N.Y.
Astrauskas St., Euclid, Ohio
Ausevičius V., Chicago, Ill.
Bazėnas Ed., Naugatuck, Conn.
Bazėnas L., Naugatuck, Conn.
Burba Br., Detroit, Mich.
Cieminis A. M., Rochester, N.Y.
Ciplijauskas V., Great Neck, N.Y.
Ivanauskas A., Livonia, Mich.
Kepalas Alg., Woodhaven, N.Y.
Kiaunė J., Jamaica Estates, N.Y.
Latviūnas St., Wolcott, Conn.
Mitkus J., Detroit, Mich.
Puškorius Pr., Cleveland, Ohio
Radvenis G. W., Los Angeles, Calif.
Tallat-Kelpša F., Evergreen Park, Ill.
Ugianskis Jz., Grand Rapids, Mich.
Vyšniauskas Olga, Chicago, Ill.

$2.10:
Grybas J., N. Geelong, Australia

$2.00:
Dapkus B., Hartford, Conn.
Povilaitis Vc., Bell Park, Australia

$1.50:
Griauzdė A. P., So. Boston, Mass.

$1.00:
Bartašiūnas A., So. Boston, Mass.
Delininkaitis Z. Waterbury, Conn.
Diržys A., Brooklyn, N.Y.
Gedmintas Vl., Worcester, Mass.
Kaunas A., Brooklyn, N.Y.
Petrušaitis P., Racine, Wis.
Pranėnas Stasė, Detroit, Mich.
Simonaitis Ona, Cicero, Ill.
Skopas Ed., Cicero, Ill.
Šidagis Jz., Sebewaing, Mich.
Vyšniauskas Jz., St. Catharines, Can.

Žvejo tinklai Kuršių pamaryje

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams —$7.00, pusmečiui — $3.50, atsk. nr. — 70¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
K A R Y S
916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.
Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.